• Международный информационный научно-методический журнал • International Information scientific and methodological Journal • Халықаралық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

JARQYN BOLASHAQ

№7(18) (2026 ж. Шілде/Июль 2026 г.)

"Ұстаз – жүректен жол тапқан шырақ пен шамшырақ."

Ажиханова Гульзира Сапарқызы

Меңгеруші
Түркістан облысының білім басқармасының Келес ауданының білім бөлімінің
"№ 10 "Ай-дана" бөбекжай- бақшасы" МКҚК

- Международный информационный научно-методический журнал
- International Information scientific and methodological Journal

JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY

- Халықаралық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

«JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY» халықаралық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының **№7(18) (2026 ж. шілде) шығарылымы.**
Выпуск №7(18) (Июль 2026 г.) международного информационного научно-методического журнала «JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY».
Issue No. 7(18) (July 2026) of the international informational scientific and methodological journal "JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY".

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:
білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық, педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату бойынша материалдар жариялау.

«JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY» Халықаралық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы Астана қаласында Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігінің Ақпарат комитеті 2024 жылғы 17 шілдедегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ 01VPY00097011 берілген.
Таралу аумағы: Халықаралық, алыс және жақын шет елдер
«JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY» журналы айына 4 рет жарық көреді.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ
Бас редактор:/Главный редактор: Баянды Ерлан
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабаева Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

«JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.

The publication periodicity is 4 times a month.

CERTIFICATE
about registration No. KZ 01VPY00097011

Issued by the Information Committee of the Ministry of Culture and Information of the Republic Kazakhstan

THEMATIC DIRECTION:
publication of materials on the dissemination of educational, methodological, scientific, practical, informational, analytical, pedagogical innovative experience in the field of education.

EDITORIAL BOARD
Editor-in-chief: Bayandy Yerlan
Duissenbekova B. N. - Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Karaganda Medical University
Duzbaeva N. M. - Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Karaganda University named after Academician E. A. Buketov
Kaskarbaev B. B. -Master teacher
Kaskabayeva F. S.-teacher-master
Yesenova Sh.B.-teacher-researcher
Imanbek A. O.-Master of Natural Sciences
Alshynov A. A.-Master of Natural Sciences
Proofreader: Kakish Merey Yertaevna
Executive Secretary:
Esbergenov Aydin Ardakovich

The authors are responsible for the accuracy of the materials. The editorial board reserves the right to reject the materials.

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ 01VPY00097011

Выдано Комитетом информации Министерства Культуры и информации Республики Казахстан

ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:
публикация материалов по распространению учебно-методического, научно-практического, информационно-аналитического, педагогического инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ
Главный редактор: Баянды Ерлан
Дуйсенбекова Б. Н. - кандидат биологических наук, ассоциированный профессор, медицинский университет Караганды
Дузбаева Н. М. - кандидат биологических наук, ассоциированный профессор, Карагандинский университет имени академика Е. А. Букетова
Каскарбаева Б. Б.-педагог-мастер
Каскабаева Ф. С.-педагог-мастер
Есенова Ш. Б.-педагог-исследователь
Иманбек А. О.-магистр естественных наук
Алшынов А. А.-магистр естественных наук
Корректор: Какиш Мерей Ертаевна
Ответственный секретарь:
Есбергенов Айдын Ардакович

Ответственность за достоверность материалов несут авторы. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

С правилами для авторов информационного научно-методического журнала "JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY" вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.
You can familiarize yourself with the rules for authors of the information scientific and methodological journal "JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY" by scanning the QR code.

Мазмұны / Содержание / Contents

Ажиханова Г.С. Ертегіні сахналау арқылы балалардың тілін дамыту.....5
Саутбекова Ж.А. Балабақшадағы қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру.....8
Сеилова А.Е. Teaching english phrasal verbs: innovative approaches to comprehension and translation.....16
Айткалиева Н.О. Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында тілдік төрт дағдыны дамытудың тиімді әдіс-тәсілдері.....20
Толеубаева Ж.Ж. «Қазақ өнерінің жас қанаттары».....23
Алимбетова Н.С. Биология сабағындағы цифрлық инновациялар: жасанды интеллекттің білім берудегі рөлі.....24
Нұрқасым Ғ.М. Сыни ойлау технологиясы арқылы оқу сауаттылығын қалыптастыру.....27
Жотабаев Н.Ө. Ерекше білім беруді қажет ететін оқушылардың логикалық ойлау қабілетін тоғызқұмалақ ойыны арқылы дамыту ерекшеліктері.....34
Матенова О.А. «Қарлы өлкедегі қиял».....36
Бейсекова Н.Ж. Ұлы жеңіс күні.....38
Тәліп З.Ә. «Ханталапай – ұлттық мұрамыз» атты ұлттық ойын ойын-сауығы.....40
Қайрат А.Қ. «Қош бол, сүйікті балабақшам!».....42
Нуралдаева С.Д. Аяулы анашым!.....44
Смагулова Н.О. Марблс тастарын таныстырудың дәстүрден тыс технологиясы.46
Келдибекова А.Н. «Ойын арқылы оқыту: балабақшадағы инновациялық әдістер».....48
Интибаева М.М. «Сым арқылы өрілген ұлттық нақыш-қазақи қолөнерге алғашқы қадам».....50
Карасаева Г.М. «Ертегі терапиясы: қазақ халық ертегілері арқылы баланың тілін және қиялын дамыту».....52
Нурпейсова Н.С. «Экранға тәуелділік: балабақшадағы гаджетсіз демалыс аймақтарын ұйымдастыру».....54
Менисова Ү.Е. Үй жануарлары.....56
Умирбекова Ж.С. «Бауырсақ» ертегісінің тәрбиелік маңызы.....57
Кумганбаева А.Т. «Аңдар әлемі».....58
Мантабаева Г.А. «Әдемі маталар әлемі!!!».....61
Накибаева Г.А. «Сиқырлы түстерді табу».....64

Ажиханова Гульзира Сапаркызы
Меңгеруші
Түркістан облысының білім басқармасының Келес ауданының білім бөлімінің
"№ 10 "Ай-дана" бөбекжай- бақшасы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорны

ЕРТЕГІНІ САХНАЛАУ АРҚЫЛЫ БАЛАЛАРДЫҢ ТІЛІН ДАМЫТУ

Өзектілігі: Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесінде балалардың сөйлеу тілін дамыту – ең маңызды міндеттердің бірі. Соңғы жылдары балалардың сөздік қорының шектеулілігі, байланыстырып сөйлеуде қиналуы, эмоциясын сөзбен жеткізе алмауы жиі байқалады. Сонымен қатар, цифрлық ортада өсіп келе жатқан балаларды дәстүрлі әдістермен қызықтыру қиындай түсуде.

Осыған байланысты тіл дамытудың баланың жас ерекшелігіне сай, қызықты әрі тиімді әдістерін қолдану қажеттілігі туындайды. Ертегі терапиясы – баланың қиялын, эмоциялық әлемін және сөйлеу белсенділігін табиғи түрде дамытатын тиімді педагогикалық әдіс. Ал жасанды интеллект көмегімен анимацияланған ертегілерді қолдану бұл әдісті заманауи талаптарға сай жетілдіріп, оқу-тәрбие үдерісінің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Мақсатым: Мектепке дейінгі балалардың сөйлеу тілін дамытуда ертегі терапиясының мүмкіндіктерін тиімді қолдану және жасанды интеллект негізіндегі анимациялық ертегілер арқылы балалардың коммуникативтік, шығармашылық және эмоциялық дамуын жетілдіру.

Міндеттерім:

- Ертегі терапиясының педагогикалық және психологиялық негіздерін анықтау;
- Балалардың жас ерекшелігіне сәйкес ертегілерді іріктеу және қолдану;
- Тіл дамытуға бағытталған ертегі терапиясының әдіс-тәсілдерін жүйелеу;
- Жасанды интеллект көмегімен анимацияланған ертегілерді оқу үдерісіне енгізу;
- Балалардың сөздік қорын, байланыстырып сөйлеуін және дыбыстық мәдениетін дамыту;
- Балалардың қиялын, шығармашылық ойлауын және эмоциялық-әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру.

Күтілетін нәтиже

Ертегі терапиясы мен анимациялық ертегілерді жүйелі қолдану нәтижесінде:

- балалардың сөздік қоры байиды;
- байланыстырып сөйлеу қабілеті дамиды;

- өз ойын еркін жеткізуге үйренеді;
- эмоциясын тану және білдіру дағдылары қалыптасады;
- сабаққа деген қызығушылығы артады;
- шығармашылық және коммуникативтік белсенділігі күшейеді.

Мектепке дейінгі кезең – баланың тілдік, танымдық және тұлғалық дамуының ең маңызды сатысы. Осы кезеңде баланың сөйлеу мәдениеті, сөздік қоры, байланыстырып сөйлеу қабілеті және эмоциясын сөз арқылы білдіру дағдылары қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі білім беру ұйымдарында тіл дамыту жұмысына ерекше мән берілуі тиіс.

Осы тұрғыда ертегіні сахналау – баланың табиғи қызығушылығына сүйене отырып, тілін, қиялын және эмоциялық әлемін дамытатын тиімді педагогикалық әдіс болып табылады. Ал қазіргі цифрлық қоғам жағдайында бұл әдісті жасанды интеллект мүмкіндіктерімен ұштастыру оқу-тәрбие үдерісінің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Менің педагогикалық тәжірибемде балалардың сөйлеу тілін дамыту, эмоциялық жай-күйін тұрақтандыру және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру бағытында ертегіні сахналауды жүйелі түрде қолданамын. Бұл әдісті таңдауыма балалардың ертегіге деген табиғи қызығушылығы, образды ойлауы мен қиялының белсенді дамуы негіз болды.

Алғашқы кезеңде балалардың тілдік деңгейін, сөздік қорын, сөйлеу белсенділігін және эмоциялық жағдайын бақыладым. Көптеген балаларда сөзді байланыстырып айтуда қиындықтар, өз ойын еркін жеткізе алмау, ұялшақтық пен сенімсіздік байқалды. Осы мәселені шешу мақсатында ертегі терапиясын оқу-тәрбие үдерісіне енгіздім.

Тәжірибемде ертегіні жай ғана оқып беру емес, оны **тыңдау – талдау – әрекетке айналдыру** қағидатына сүйеніп ұйымдастырамын. Алдымен балалармен бірге ертегіні тыңдаймыз немесе анимацияланған нұсқасын көреміз. Кейін мазмұны бойынша сұрақ-жауап жүргізіп, кейіпкерлердің іс-әрекетін талдаймыз. Бұл кезеңде балалар өз ойларын айтуға, пікір білдіруге үйренеді.

Келесі кезеңде ертегіні сахналау, рөлдік ойындар, сурет салу, кейіпкерлерге мінездеме беру сияқты шығармашылық жұмыстар ұйымдастырамын. Балалар өздеріне ұнаған кейіпкердің рөліне еніп, диалог құрастырады, сөйлеу барысында дауыс ырғағын, эмоцияны қолдануға тырысады. Бұл олардың сөйлеу тілін ғана емес, эмоциялық-әлеуметтік дағдыларын да дамытады.

Соңғы уақытта тәжірибемде жасанды интеллект көмегімен анимацияланған ертегілерді қолдану тиімді нәтиже беруде. AI арқылы жасалған ертегілер балалардың назарын ұзақ сақтап, сабаққа деген қызығушылығын арттырады. Кейіпкерлердің қимылы мен дыбысталуын көрген балалар ертегі мазмұнын тез қабылдап, жаңа сөздерді оңай меңгереді. Сонымен қатар, кейбір балалар өздері де шағын анимация жасауға талпынып, шығармашылық белсенділік танытады.

Ертегі терапиясын қолдану барысында балалардың сөздік қорының байығанын, байланыстырып сөйлеу дағдысының қалыптасқанын, өз ойын еркін жеткізуге деген сенімділіктің артқанын байқадым. Бұрын пассивті болған балалар да ертегі талқылауға белсенді қатысып, сұрақтарға жауап беруге, пікір айтуға үйренді.

Нәтиже

Іс-тәжірибе барысында ертегіні сахналауды жүйелі қолдану балалардың сөйлеу белсенділігін арттырғаны байқалды. Балалар ертегі мазмұнын өз сөздерімен жеткізуге, кейіпкерлермен диалог құруға, өз пікірін айтуға үйренді. Анимацияланған ертегілер балалардың назарын ұзақ сақтап, оқу үдерісіне белсенді қатысуына ықпал етті. Сонымен қатар, балалардың эмоциялық жағдайы тұрақтанып, бір-бірімен қарым-қатынасы жақсарды. Сонымен қатар 2025-2026 оқу жылының бастапқы және аралық мониторинг нәтижесі балалардың тілдік дағдыларының артқандығын көруге болады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, менің тәжірибемде ертегіні сахналау – балалардың тілін дамытуда, эмоциялық жай-күйін қолдауда және шығармашылық қабілеттерін жетілдіруде тиімді нәтиже беретін әдіс. Бұл әдісті дәстүрлі тәсілдермен қатар, заманауи цифрлық және жасанды интеллект технологияларымен ұштастыра қолдану педагогикалық үдерістің сапасын арттырады және баланың тұлғалық дамуына оң әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Калинина Т.В. Новые информационные технологии в дошкольном детсве. М. Сфера, 2008г.

2. Сагиев Г.Ч. Мектепкедейінгі балалардың тілін дамыту // Мектепке дейінгі білім. – 2014. -№3. –Б 10-11.

3. Ахметова, Г.Қ., Нұрғалиева, Л.Т. Мектепке дейінгі балалардың тілін дамыту әдістемесі. Алматы: Білім баспасы - 2020

4. Байбекова, Ж.М. Ертегі арқылы балалардың психологиялық дамуы. Астана: Ұлттық ғылым - 2019

5. Левина, Е.П. Тіл дамытудағы көрнекілік пен ойынның рөлі. Мәскеу: Педагогика журналы, 2018 - №4, 45-52 беттер.

Саутбекова Жибек Алтаевна
Меңгеруші
«Жетісу облысы білім Басқармасының Талдықорған қаласы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «№8 «Күншуақ» бөбекжай-балабақшасы» МКҚК

БАЛАБАҚШАДАҒЫ ҚАУІПСІЗ ЖӘНЕ ҚОЛАЙЛЫ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аннотация. Мектепке дейінгі білім беру жүйесінің сапасы тек білім мазмұнымен немесе педагогтердің кәсіби даярлығымен ғана өлшенбейді, ол ең алдымен баланың өмірі мен денсаулығын сақтауға, тұлғалық дамуына, психологиялық жайлылығына, әлеуметтік бейімделуіне және шығармашылық әлеуетін еркін жүзеге асыруына мүмкіндік беретін қауіпсіз әрі қолайлы білім беру ортасының қалыптасу деңгейімен айқындалады. Қазіргі қоғамдағы әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, цифрлық технологиялардың қарқынды дамуы, отбасы институтының трансформациялануы, инклюзивті білім беру қағидаттарының кеңінен енгізілуі мектепке дейінгі ұйымдардың қызметіне жаңа талаптар жүктеп отыр. Осындай жағдайда балабақша меңгерушісінің басқарушылық қызметі тек әкімшілік бақылаумен шектелмей, қауіпсіздік мәдениетін орнықтыруға, тәуекелдерді алдын ала болжауға, білім беру үдерісінің барлық қатысушылары арасында өзара сенім мен ынтымақтастыққа негізделген ұйымдық ортаны қалыптастыруға бағытталуы қажет. Мақалада мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасының теориялық негіздері, оны басқарудың заманауи тәсілдері, психологиялық-педагогикалық, әлеуметтік, санитариялық-гигиеналық және цифрлық қауіпсіздік мәселелері кешенді түрде қарастырылған. Баланың эмоционалдық саулығын қамтамасыз ету, инклюзивті ортаны дамыту, педагогтердің кәсіби құзыреттілігін жетілдіру, ата-аналармен нәтижелі серіктестік орнату, тәуекелдерді басқару және стратегиялық жоспарлау мәселелері ғылыми тұрғыдан талданады. Автор мектепке дейінгі ұйымның тұрақты дамуы басқарудың жүйелілігіне, басқарушылық шешімдердің ғылыми негізділігіне және ұжымдық жауапкершілік мәдениетінің қалыптасуына тәуелді екендігін негіздейді. Қауіпсіз әрі қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру үздіксіз жетілдіруді талап ететін кешенді басқарушылық үдеріс екендігі дәлелденіп, мектепке дейінгі ұйым басшысының стратегиялық көшбасшылық рөлінің маңыздылығы ашып көрсетіледі.

Кілт сөздер: мектепке дейінгі ұйым, балабақша меңгерушісі, қауіпсіз білім беру ортасы, қолайлы орта, стратегиялық басқару, психологиялық қауіпсіздік, инклюзивті білім беру, тәуекелдерді басқару, педагогикалық менеджмент, білім сапасы.

Қазіргі кезеңдегі мектепке дейінгі білім беру жүйесі қоғамның орнықты дамуын қамтамасыз ететін стратегиялық маңызды әлеуметтік институттардың бірі ретінде қарастырылатындықтан оның қызметіне қойылатын талаптар да бұрынғыдан әлдеқайда күрделене түсті. Баланың тұлғалық қалыптасуының алғашқы баспалдағы дәл мектепке дейінгі кезеңде қаланатындықтан осы уақытта қалыптасқан танымдық қызығушылық, әлеуметтік мінез-құлық, эмоционалдық тұрақтылық және денсаулық мәдениеті кейінгі бүкіл өмірінің сапасына ықпал етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйым қызметінің нәтижелілігі тәрбиелеу мен оқыту бағдарламаларының орындалуымен ғана өлшенбейді, ол ең алдымен баланың өзін қауіпсіз сезінуімен, қоршаған ортаға сеніммен қарауымен, еркін қарым-қатынас орната алуымен және шығармашылық бастамаларының қолдау табуымен бағаланады. Қауіпсіз әрі қолайлы білім беру ортасы ұғымы қазіргі педагогикалық ғылымда көпқырлы түсінік ретінде қарастырылады, өйткені оның құрамына физикалық қауіпсіздік, психологиялық жайлылық, санитариялық талаптардың сақталуы, цифрлық кеңістіктің қорғалуы, әлеуметтік әділеттілік, инклюзивтілік және басқарушылық мәдениет кіреді. Осы элементтердің біреуінің әлсіреуі бүкіл білім беру жүйесінің тиімділігіне әсер етеді. Сол себепті мектепке дейінгі ұйым басшысы әрбір қабылданатын шешімнің баланың дамуына ықпалын алдын ала бағалай алатын

стратегиялық көзқарасқа ие болуы қажет. Басқарушылық қызметтің заманауи моделі бақылау жүргізуге ғана емес, даму үрдістерін ғылыми негізде жоспарлауға, тәуекелдерді уақтылы анықтауға және оларды азайтуға бағытталуы тиіс. Мұндай тәсіл ұжым мүшелерінің өзара жауапкершілігін күшейтіп, педагогтердің кәсіби белсенділігін арттырады әрі ата-аналардың ұйымға деген сенімін нығайтады. Нәтижесінде балабақша тек білім беру мекемесі емес, әрбір бала өзін құрметтелетін, қорғалатын және қолдау табатын орта ретінде қабылдайтын тәрбиелік кеңістікке айналады.

Қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру мәселесін тек материалдық жағдайлармен байланыстыру жеткіліксіз, өйткені қауіпсіздік ең алдымен адамның ішкі сезімінен, әлеуметтік қатынастардың сапасынан және ұйым мәдениетінен бастау алады. Баланың эмоционалдық жағдайы тұрақсыз ортада оның танымдық белсенділігі төмендеп, жаңа ақпаратты қабылдау қабілеті әлсірейтіні көптеген психологиялық зерттеулерде дәлелденген. Осыған байланысты балабақша меңгерушісінің басты міндеттерінің бірі – педагогтер арасында өзара құрметке негізделген кәсіби қарым-қатынас мәдениетін қалыптастыру. Ұжым ішінде сенім мен ынтымақтастық орныққан жағдайда бұл ахуал балалармен жүргізілетін тәрбиелік жұмыстарға да оң әсер етеді. Педагогтің эмоционалдық тұрақтылығы мен кәсіби қанағаттануы балаға көрсетілетін қамқорлықтың сапасына тікелей ықпал етеді. Егер қызметкерлер шамадан тыс жүктемеге ұшырап, кәсіби күйзеліс жағдайында еңбек етсе, олардың шығармашылық әлеуеті төмендейді және балалармен қарым-қатынас жасау тиімділігі әлсірейді. Сондықтан басқару жүйесінде қызметкерлердің психологиялық әл-ауқатын сақтау да қауіпсіз білім беру ортасының маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастырылуы тиіс. Бұл мақсатта ашық кері байланыс мәдениетін дамыту, әдістемелік қолдау көрсету, тәжірибе алмасуға жағдай жасау және жетістіктерді әділ бағалау ерекше маңызға ие болады. Осындай басқарушылық ұстаным ұйымдағы әлеуметтік-психологиялық ахуалды тұрақтандырып қана қоймай, педагогтердің кәсіби жауапкершілігін жаңа деңгейге көтереді. Ұжымның ішкі мәдениеті жоғары болған сайын балалардың қауіпсіздігі мен дамуына бағытталған барлық бастамалардың тиімділігі де арта түседі.

Мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру басқарудың кездейсоқ қабылданған шешімдерінің жиынтығы емес, ол ұзақ мерзімді мақсаттарды, ғылыми негізделген жоспарлауды және жүйелі бақылауды қамтитын стратегиялық үдеріс болып табылады. Басқару тәжірибесінде қауіпсіздік көбіне төтенше жағдайлардың алдын алу шараларымен ғана байланыстырылып келеді, алайда қазіргі педагогикалық менеджмент бұл ұғымның мазмұнын әлдеқайда кең аяда қарастырады. Өйткені қауіпсіз орта ең алдымен баланың өзін тұлға ретінде бағалы сезінуіне, өз ойын еркін жеткізуіне, қателесуден қорықпауына және жаңа тәжірибені сеніммен қабылдауына мүмкіндік беретін жағдайлардың жиынтығынан тұрады. Мұндай ортаны қалыптастыру үшін балабақша меңгерушісі ұйым қызметінің барлық бағыттарын өзара сабақтастықта қарастырып, әрбір құрылымдық буынның ортақ мақсатқа қызмет етуін қамтамасыз етуі тиіс. Стратегиялық жоспарлау барысында материалдық-техникалық базаның жай-күйі, кадрлық әлеует, тәрбиеленушілердің жас және жеке ерекшеліктері, ата-аналардың әлеуметтік сұраныстары, жергілікті қауымдастықтың мүмкіндіктері және мемлекеттік саясаттың басымдықтары жан-жақты сараланады. Осындай талдау нәтижесінде ғана ұйымның нақты даму бағыты белгіленіп, қауіпсіздікке қатысты ықтимал тәуекелдерді төмендетуге мүмкіндік беретін пәрменді шешімдер қабылданады. Басшының стратегиялық ойлау қабілеті күнделікті мәселелерді шешумен ғана шектелмей, бірнеше жыл бұрын туындауы ықтимал өзгерістерді де болжай алуымен ерекшеленеді. Бұл басқарушылық ұстаным ұйымның сыртқы ортадағы өзгерістерге икемді бейімделуіне жағдай жасап, тұрақты дамуға негіз қалайды. Ұжымның барлық мүшелері ортақ мақсаттың мәнін түсінген жағдайда ғана қауіпсіздік мәдениеті ұйымның ажырамас құндылығына айналады. Сондықтан қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастырудың табыстылығы басқарушылық шешімдердің жүйелілігіне, олардың

ғылыми негізділігіне және орындалуын қамтамасыз ететін көшбасшылықтың тиімділігіне тікелей тәуелді.

Қауіпсіз білім беру ортасының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі психологиялық жайлылық болып саналады, өйткені мектепке дейінгі жастағы баланың дүниетанымы қоршаған адамдармен қарым-қатынас жасау барысында қалыптасады. Егер бала өзін үнемі қорғансыз сезінетін болса немесе оның бастамалары қолдау таппаса, онда танымдық белсенділік төмендеп, тұлғалық даму үдерісі баяулайды. Психологиялық қауіпсіздік ең алдымен педагог пен тәрбиеленуші арасындағы өзара сенімнен бастау алады. Баланың әрбір жетістігін байқап, оны шынайы қолдау көрсету, пікіріне құрметпен қарау, жеке ерекшеліктерін ескеру оның ішкі сенімділігін қалыптастырады. Мұндай қарым-қатынас барысында бала қателесуді даму жолындағы табиғи құбылыс ретінде қабылдайды және жаңа әрекеттерді орындаудан қорықпайды. Балабақша меңгерушісі педагогтердің эмоционалдық мәдениетін жетілдіруге ерекше көңіл бөлген жағдайда ғана ұжымда гуманистік құндылықтарға негізделген кәсіби қарым-қатынас орнығады. Эмоциялық интеллектісі жоғары педагог баланың көңіл күйіндегі өзгерістерді дер кезінде байқап, оған қажетті қолдау көрсете алады. Бұл тек тәрбиеленушінің психологиялық саулығына ғана емес, топтағы жалпы әлеуметтік ахуалдың тұрақтылығына да оң ықпал етеді. Балалар арасында өзара сыйластыққа, жанашырлыққа және бірлескен әрекетке негізделген қатынастардың қалыптасуы агрессияның, оқшауланудың және бейімделу қиындықтарының алдын алады. Сондықтан психологиялық қауіпсіздік білім беру үдерісінің қосымша элементі емес, оның нәтижелілігін айқындайтын негізгі факторлардың бірі ретінде қарастырылуы қажет.

Қазіргі таңда инклюзивті білім беру қағидаттарының кеңінен енгізілуі мектепке дейінгі ұйымдарда қауіпсіз әрі қолайлы ортаны қалыптастыру мәселесіне жаңа мазмұн беріп отыр. Инклюзивтілік ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды ортаға енгізумен ғана шектелмейді, ол әрбір тәрбиеленушінің жеке мүмкіндіктерін құрметтеуге, олардың әлеуетін дамытуға және тең мүмкіндік жасауға бағытталған педагогикалық философияны білдіреді. Осындай көзқарас қалыптасқан ұйымда ешбір бала әлеуметтік жағдайына, денсаулық ерекшелігіне, тілдік немесе мәдени айырмашылықтарына байланысты шеттетілмеуі тиіс. Балабақша меңгерушісі инклюзивті саясатты іске асыру барысында тек арнайы жабдықтарды сатып алумен шектелмей, педагогтердің кәсіби даярлығын жетілдіруге, әдістемелік сүйемелдеуді ұйымдастыруға және ата-аналар арасында түсіндіру жұмыстарын жүйелі жүргізуге басымдық беруі қажет. Инклюзивті мәдениет қалыптасқан ұжымда өзгешелікті қабылдау табиғи құндылық ретінде қарастырылады. Бұл балалардың ерте жастан төзімділікке, өзара құрметке және әлеуметтік жауапкершілікке тәрбиеленуіне ықпал етеді. Әртүрлі даму деңгейіндегі балалардың бірлескен әрекеті олардың коммуникативтік дағдыларын жетілдіріп қана қоймай, өзара көмектесу мәдениетін де қалыптастырады. Мұндай ортада педагогтің рөлі білім беруші қызметімен ғана шектелмей, әрбір баланың мүмкіндігін ашатын ұйымдастырушы әрі үйлестіруші деңгейіне көтеріледі. Инклюзивті тәсілдің тиімділігі ұйымдағы барлық қатысушылардың ортақ жауапкершілігіне негізделген жағдайда ғана толық жүзеге асады. Сондықтан қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру барысында инклюзивтілік қағидатын барлық басқарушылық және педагогикалық шешімдердің өзегіне айналдыру бүгінгі күннің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Қазіргі кезеңде мектепке дейінгі ұйымдардың қызметіне цифрлық технологиялардың кеңінен енгізілуі қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастыру мәселесіне жаңа қырынан қарауды талап етеді. Бұрын цифрлық ресурстар қосымша құрал ретінде ғана қарастырылса, бүгінгі күні олар білім беру үдерісін ұйымдастырудың, ата-аналармен өзара байланыс орнатудың, басқарушылық шешімдер қабылдаудың және құжат айналымын жүргізудің маңызды тетігіне айналды. Осындай өзгерістер ұйым жұмысының тиімділігін арттырғанымен, ақпараттық қауіпсіздікке байланысты жаңа тәуекелдердің пайда болуына да себеп болды. Балалардың жеке деректерін қорғау, электрондық платформаларды қауіпсіз пайдалану, цифрлық контенттің тәрбиелік құндылығын саралау және ақпараттық мәдениетті қалыптастыру

мәселелері балабақша басшысының тұрақты назарында болуы тиіс. Цифрлық кеңістіктегі қауіпсіздік тек техникалық қорғаныс құралдарымен қамтамасыз етілмейді, ол педагогтердің цифрлық сауаттылығының деңгейіне, ата-аналардың ақпараттық жауапкершілігіне және балалардың жас ерекшеліктеріне сәйкес цифрлық құралдарды қолдану мәдениетіне байланысты қалыптасады. Егер педагогтер электрондық ресурстарды мақсатсыз немесе шамадан тыс қолданатын болса, бұл балалардың танымдық қызығушылығын арттырудың орнына олардың табиғи қарым-қатынас жасау қабілетінің әлсіреуіне әсер етуі мүмкін. Сол себепті цифрлық технологиялар дәстүрлі ойын әрекетін, шығармашылық ізденісті және тікелей әлеуметтік қарым-қатынасты алмастырмай, оларды толықтыратын педагогикалық құрал ретінде қарастырылуы қажет. Балабақша меңгерушісі ұйымдағы цифрлық саясатты қалыптастыру барысында қауіпсіздік талаптары мен тәрбиелік мақсаттардың өзара үйлесімділігін қамтамасыз ете алғанда ғана цифрлық орта баланың жан-жақты дамуына ықпал ететін тиімді кеңістікке айналады. Мұндай басқарушылық ұстаным білім беру сапасын арттырумен қатар ұйымның ақпараттық қауіпсіздік мәдениетін де жаңа деңгейге көтереді. Сондықтан цифрлық қауіпсіздік қазіргі мектепке дейінгі ұйымды басқарудың ажырамас құрамдас бөлігі ретінде қарастырылып, оның барлық бағыттарына жүйелі түрде енгізілуі қажет.

Қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру барысында санитариялық-гигиеналық талаптардың сақталуы ерекше маңызға ие, өйткені мектепке дейінгі жастағы балалардың ағзасы сыртқы орта әсерлеріне өте сезімтал келеді. Денсаулық сақтау мәдениеті ұйым қызметінің барлық бағытымен сабақтас болған жағдайда ғана тәрбиеленушілердің физикалық дамуына қолайлы жағдай жасалады. Топ бөлмелеріндегі ауа температурасының, жарықтандыру деңгейінің, ылғалдылықтың, желдету жүйесінің, жиһаздардың эргономикалық ерекшеліктерінің және ойын құралдарының қауіпсіздігінің талаптарға сәйкес болуы баланың денсаулығын сақтаудың бастапқы алғышарттарының бірі болып саналады. Алайда санитариялық қауіпсіздікті тек материалдық жағдайлармен шектеуге болмайды, өйткені дұрыс ұйымдастырылған күн тәртібі, теңгерімді тамақтану, жеткілікті қимыл-қозғалыс белсенділігі және демалыс уақытының тиімді жоспарлануы да осы ұғымның маңызды құрамдас бөліктері болып табылады. Балабақша меңгерушісі медициналық қызметкерлермен, педагогтермен және техникалық персоналмен тығыз өзара әрекеттестік орнату арқылы профилактикалық жұмыстардың үздіксіз жүргізілуін қамтамасыз етуі тиіс. Әсіресе жұқпалы аурулардың алдын алу, маусымдық сырқаттардың таралу қаупін төмендету, тағам қауіпсіздігін бақылау және санитариялық талаптардың орындалуын жүйелі мониторингтен өткізу ұйымдағы қауіпсіздік мәдениетінің нақты көрсеткішіне айналады. Мұндай жұмыстар формальды есеп беру үшін емес, балалардың өмірі мен денсаулығын сақтаудың басты шарты ретінде ұйымдастырылған жағдайда ғана өзінің нақты нәтижесін береді. Денсаулыққа қолайлы орта қалыптасқан ұйымда балалардың оқу әрекетіне қызығушылығы жоғарылап, бейімделу деңгейі артып, аурушаңдық көрсеткіштері төмендейді. Бұл өз кезегінде педагогтердің жұмыс тиімділігіне де оң ықпал етіп, білім беру процесінің тұрақтылығын қамтамасыз етеді. Сондықтан санитариялық-гигиеналық қауіпсіздік мектепке дейінгі ұйымның тұрақты даму стратегиясының маңызды бағыттарының бірі ретінде басқарудың барлық деңгейінде кешенді түрде жүзеге асырылуы қажет.

Қауіпсіз білім беру ортасын қалыптастырудың табыстылығы ата-аналармен орнатылған серіктестік қатынастардың сапасына да тікелей байланысты, өйткені баланың тұлғалық қалыптасуы отбасы мен мектепке дейінгі ұйымның өзара ықпалдастығы нәтижесінде жүзеге асады. Егер осы екі әлеуметтік институттың тәрбиелік ұстанымдары бір-бірімен үйлесім тапса, баланың дамуында тұрақтылық пен сенімділік қалыптасады. Балабақша меңгерушісі ата-аналарды білім беру үдерісінің сыртқы бақылаушысы ретінде емес, ұйымның стратегиялық серіктесі ретінде қабылдауы қажет. Мұндай көзқарас ата-аналардың ұйым өміріне белсенді қатысуына, ортақ мәселелерді бірлесіп шешуге және өзара сенім мәдениетінің қалыптасуына мүмкіндік береді. Ашық коммуникацияның болуы түрлі түсінбеушіліктердің алдын алып,

басқарушылық шешімдердің қоғам тарапынан қолдау табуына ықпал етеді. Ата-аналар балабақша қызметінің мақсаттары мен қағидаттарын терең түсінген сайын олардың педагогтерге деген сенімі нығайып, тәрбиелік ықпалдастықтың нәтижелілігі арта түседі. Ұйым тарапынан жүргізілетін кеңес беру жұмыстары, семинарлар, тренингтер, пікір алмасу кездесулері және бірлескен жобалар отбасының педагогикалық мәдениетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Мұндай жұмыстардың нәтижесінде бала тәрбиесіне қатысты жауапкершілік тек педагогтердің міндеті ретінде емес, ортақ әлеуметтік құндылық ретінде қабылданады. Өзара сыйластық пен сенімге негізделген серіктестік қатынастар қалыптасқан ұйымда қауіпсіздік мәдениеті табиғи түрде орнығып, әрбір қатысушы өзін ортақ істің маңызды мүшесі ретінде сезінеді. Сондықтан балабақша меңгерушісінің басқарушылық қызметінде ата-аналармен тиімді серіктестік орнату қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастырудың негізгі стратегиялық тетіктерінің бірі болып есептеледі.

Қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастырудың тиімділігі ұйымдағы тәуекелдерді басқару жүйесінің қаншалықты ғылыми негізде ұйымдастырылғанына байланысты айқындалады. Қазіргі басқару теориясында тәуекел ұғымы тек төтенше жағдайлардың туындау ықтималдығын білдірмейді, ол ұйым қызметінің сапасына, білім беру нәтижелеріне, ұжымның әлеуметтік-психологиялық ахуалына және тәрбиеленушілердің жан-жақты дамуына әсер етуі мүмкін барлық ішкі және сыртқы факторлардың жиынтығы ретінде қарастырылады. Осы тұрғыдан алғанда балабақша меңгерушісінің негізгі міндеттерінің бірі – ықтимал қауіптерді олардың туындауын күтпей-ақ алдын ала анықтап, олардың салдарын азайтатын басқарушылық механизмдерді жүйелі түрде қалыптастыру. Мұндай тәсіл тек жедел әрекет етуге емес, ұзақ мерзімді болжам жасауға, қауіптердің себеп-салдарлық байланыстарын талдауға және оларды болдырмаудың ғылыми негізделген жолдарын әзірлеуге мүмкіндік береді. Ұйымдағы тәуекелдерді басқару барысында кадрлық тұрақсыздық, кәсіби күйзеліс, материалдық ресурстардың жеткіліксіздігі, санитариялық талаптардың бұзылуы, цифрлық қауіпсіздік мәселелері, ата-аналармен өзара түсіністіктің әлсіреуі және балалардың психологиялық бейімделуіндегі қиындықтар кешенді түрде қарастырылуы қажет. Әрбір анықталған тәуекел нақты басқарушылық шешім қабылдаудың негізіне айналған жағдайда ғана ұйым қызметінің тұрақтылығы қамтамасыз етіледі. Басшы тәуекелдерді басқаруды бақылау құралы ретінде емес, ұйымды үздіксіз жетілдіруге бағытталған даму тетігі ретінде қарастырғаны жөн. Мұндай ұстаным басқару жүйесінің икемділігін арттырып қана қоймай, ұжым мүшелерінің ортақ жауапкершілік сезімін нығайтады. Қауіпсіздік мәдениеті қалыптасқан ұйымда кез келген қызметкер ықтимал қауіптің алдын алу ісіне өзінің тікелей қатысы бар екенін түсінеді және бұл ұжымдық жауапкершілік ұйымның тұрақты дамуының маңызды кепіліне айналады. Сондықтан тәуекелдерді басқару мектепке дейінгі ұйымдағы стратегиялық менеджменттің ажырамас бөлігі ретінде жүйелі түрде жетілдіріліп отыруы қажет.

Қазіргі заманғы мектепке дейінгі ұйымның табысты дамуы ең алдымен педагогтердің кәсіби құзыреттілігіне және олардың үздіксіз білім алуға деген ұмтылысына тәуелді. Қандай да бір материалдық жағдай немесе заманауи технология педагогтің кәсіби шеберлігін алмастыра алмайды, өйткені баланың тұлғалық қалыптасуына тікелей ықпал ететін негізгі тұлға – тәрбиеші. Осыған байланысты балабақша меңгерушісі ұжымдағы кәсіби дамуды басқаруды кадрлық саясаттың негізгі бағыты ретінде қарастыруы тиіс. Педагогтердің жаңа ғылыми жетістіктермен танысуына, инновациялық әдістемелерді меңгеруіне, тәжірибе алмасуына және зерттеушілік мәдениетін қалыптастыруына жағдай жасау ұйымның білім беру сапасын арттырудың маңызды алғышарты болып саналады. Әдістемелік жұмыстардың жүйелі ұйымдастырылуы педагогтердің шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік беріп, олардың кәсіби сенімділігін арттырады. Өз кәсібіне жауапкершілікпен қарайтын педагог балалардың әрқайсысының жеке ерекшелігін байқап, оның мүмкіндігін толық ашуға ұмтылады. Осындай кәсіби ұстаным қалыптасқан ұжымда балалардың қауіпсіздігі мен психологиялық жайлылығы бірінші орынға қойылады. Басшы тарапынан әділ бағалау, кәсіби

жетістіктерді қолдау және бастамаларды ынталандыру педагогтердің еңбекке деген қызығушылығын күшейтіп, ұжымда шығармашылық ахуалдың қалыптасуына ықпал етеді. Кәсіби дамуға тұрақты көңіл бөлінген ұйымда инновациялар табиғи үдеріске айналып, білім беру қызметінің сапасы тұрақты түрде жоғарылайды. Сондықтан педагогтердің кәсіби әлеуетін дамыту қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастырудың маңызды стратегиялық ресурсы ретінде қарастырылуы тиіс.

Мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіздік мәдениеті белгілі бір нормативтік талаптарды орындаумен немесе ресми құжаттарды әзірлеумен ғана қалыптаспайды, ол ұйымдағы әрбір адамның дүниетанымынан, кәсіби жауапкершілігінен, адамгершілік ұстанымынан және ортақ құндылықтарды қабылдау деңгейінен бастау алады. Егер қауіпсіздік ұжым мүшелерінің санасында сырттан қойылған талап ретінде емес, кәсіби қызметтің табиғи қағидасы ретінде орныққа, онда оның нәтижелері әлдеқайда тұрақты болады. Балабақша меңгерушісінің көшбасшылық қасиеті дәл осы құндылықтарды ұжымдық санаға орнықтыра алуымен ерекшеленеді. Нағыз көшбасшы бұйрық берумен ғана шектелмейді, ол өзінің кәсіби мінез-құлқы арқылы өзгелерге үлгі көрсетеді, ортақ мақсаттарға сендіреді және ұжым мүшелерінің бастамаларын қолдайды. Мұндай басқару стилі қызметкерлердің ұйымға деген жауапкершілігін арттырып, әрбір педагогтің өзін ортақ нәтижеге үлес қосушы тұлға ретінде сезінуіне мүмкіндік береді. Қауіпсіздік мәдениеті орныққан ұйымда өзара бақылаудан гөрі өзара қолдау басым болады, ал кез келген мәселе кінәлі адамды іздеумен емес, оның себептерін анықтап, тиімді шешім қабылдау арқылы шешіледі. Осындай ұйымдық мәдениет балалардың бойында да жауапкершілік, тәртіп, өзара сыйластық және өзгеге қамқорлық көрсету сияқты маңызды әлеуметтік қасиеттердің қалыптасуына ықпал етеді. Ұжым ішіндегі сенім деңгейі жоғары болған сайын білім беру сапасы да артып, ұйымның қоғам алдындағы беделі нығая түседі. Сондықтан қауіпсіздік мәдениетін қалыптастыру балабақша меңгерушісінің күнделікті басқарушылық қызметінің негізгі қағидаларының бірі ретінде қарастырылуы тиіс. Қауіпсіздік мәдениеті уақытша науқанның немесе жеке жобаның нәтижесі емес, ол ұйымның ұзақ мерзімді даму философиясына айналған жағдайда ғана өзінің нақты тиімділігін көрсетеді.

Мектепке дейінгі ұйымның ұзақ мерзімді даму тиімділігі қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыруға бағытталған басқарушылық шешімдердің жүйелілігімен ғана емес, олардың орындалу нәтижелерін тұрақты бағалау және жетілдіру тетіктерінің қалыптасуымен де анықталады. Басқарудың қазіргі ғылыми тұжырымдамалары кез келген ұйымның тұрақты дамуы үздіксіз мониторинг жүргізу, алынған нәтижелерді объективті талдау және соған сәйкес түзету шараларын енгізу арқылы қамтамасыз етілетінін көрсетеді. Бұл қағида мектепке дейінгі ұйым қызметіне де толықтай қатысты, өйткені балалардың жас ерекшеліктері, қоғамның әлеуметтік сұраныстары, білім беру саясатының басымдықтары мен технологиялық өзгерістер уақыт өткен сайын жаңарып отырады. Осындай жағдайда бірнеше жыл бұрын тиімді болған басқару тәсілдері қазіргі кезеңнің талаптарына толық жауап бере алмауы мүмкін, сондықтан балабақша меңгерушісі басқарушылық қызметті өзгерістерге бейімделетін серпінді жүйе ретінде ұйымдастыруы қажет. Ұйымның ішкі сапаны қамтамасыз ету жүйесі балалардың физикалық дамуын, психологиялық жай-күйін, әлеуметтік бейімделу деңгейін, педагогтердің кәсіби өсу динамикасын, ата-аналардың қанағаттану дәрежесін және материалдық-техникалық ортаның жай-күйін өзара байланыста бағалаған жағдайда ғана қауіпсіз білім беру ортасының нақты ахуалы туралы шынайы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Осындай кешенді талдау нәтижесінде анықталған мәліметтер басқарушылық шешімдердің ғылыми негізділігін арттырып қана қоймай, ұйым қызметінің әлсіз және күшті тұстарын нақты айқындауға жағдай жасайды. Әсіресе сандық көрсеткіштер мен сапалық бағалауларды өзара үйлестіре отырып жүргізілген мониторинг ұйымның даму траекториясын дәл анықтауға мүмкіндік береді, өйткені статистикалық мәліметтердің өзі тәрбиелік үдерістің ішкі мазмұнын толық сипаттай алмайды, ал педагогтердің, ата-аналардың және балалардың пікірлерін ескеру басқарушылық талдаудың объективтілігін күшейтеді. Мұндай тәсіл ұжымда

ашықтық пен сенім қағидаттарының орнығуына ықпал етіп, әрбір қызметкердің ортақ нәтижеге қосқан үлесінің бағаланатынын сезінуіне мүмкіндік береді. Басқарушылық шешімдердің тиімділігі оларды қабылдау сәтімен емес, нақты нәтижелерінің тұрақтылығымен өлшенетіндіктен, қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру бағытындағы әрбір іс-шараның әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық әсері жүйелі түрде зерделенуі қажет. Осылайша қауіпсіздікке бағытталған басқару моделі тек нормативтік талаптарды орындауға негізделген әкімшілік қызметтен әлдеқайда кең ұғымға айналып, ұйымның стратегиялық дамуын қамтамасыз ететін ғылыми басқару философиясының маңызды құрамдас бөлігі ретінде қалыптасады.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымының қоғам алдындағы беделі де қауіпсіз әрі қолайлы ортаны қалыптастыру деңгейімен тікелей сабақтас, өйткені ата-аналар үшін баласының денсаулығының сақталуы, психологиялық жайлылығы және жан-жақты дамуына қолайлы жағдайдың жасалуы кез келген басқа көрсеткіштен маңыздырақ болып есептеледі. Қазіргі таңда мектепке дейінгі ұйымдардың қызметіне қойылатын қоғамдық талаптардың артуы балабақша меңгерушісінен тек тәжірибелі ұйымдастырушы болуды ғана емес, стратегиялық ойлайтын, өзгерістерді тиімді басқара алатын, ғылыми дәлелдерге сүйене отырып шешім қабылдайтын және педагогикалық ұжымды ортақ мақсаттарға жұмылдыра алатын көшбасшы болуды талап етеді. Мұндай көшбасшылық ұйымның материалдық мүмкіндіктерімен ғана өлшенбейді, оның негізгі көрсеткіші – ұжымдағы өзара сенімнің, кәсіби ынтымақтастықтың және жауапкершілік мәдениетінің қалыптасу деңгейі. Егер ұйым қызметінің барлық бағытында бала мүддесі басым құндылық ретінде қабылданса, онда әрбір қабылданған шешім де, әрбір педагогикалық әрекет те сол мақсатқа қызмет етеді. Осындай құндылықтық бағдар қалыптасқан ортада педагогтер кәсіби міндетін тек еңбек қызметі ретінде емес, қоғам алдындағы маңызды әлеуметтік миссия ретінде қабылдайды, ал ата-аналар балабақшаны өздерінің сенімді серіктесі деп есептейді. Өз кезегінде балалар өздерін қауіпсіз сезінетін, пікірлері құрметтелетін, бастамалары қолдау табатын ортада еркін қарым-қатынас жасап, танымдық белсенділігін табиғи түрде дамытады және өмір бойы білім алуға негіз болатын тұлғалық қасиеттерді қалыптастырады. Мұндай нәтижеге қол жеткізу үшін ұйымдағы басқарушылық шешімдер қысқа мерзімді міндеттерді орындаумен шектелмеуі, ұзақ мерзімді даму стратегиясымен сабақтас болуы қажет. Стратегиялық жоспарлау, тәуекелдерді ғылыми негізде басқару, педагогтердің кәсіби әлеуетін үздіксіз дамыту, ата-аналармен нәтижелі серіктестік орнату және білім беру ортасын тұрақты жетілдіру өзара тығыз байланыста жүзеге асырылған жағдайда ғана мектепке дейінгі ұйымның қызметі сапалы жаңа деңгейге көтеріледі. Сондықтан қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру бүгінгі таңда мектепке дейінгі ұйым басшысының кәсіби шеберлігін сипаттайтын жеке көрсеткіш емес, ұйымның тұрақты дамуын қамтамасыз ететін стратегиялық басымдық әрі ұлттық білім беру саясатының маңызды бағыты ретінде қарастырылуы тиіс.

Қорыта айтқанда, мектепке дейінгі ұйымдағы қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыру – тек санитариялық талаптарды сақтау немесе балалардың өмір қауіпсіздігін қамтамасыз етуге бағытталған жекелеген іс-шаралардың жиынтығы емес, ол білім беру ұйымының барлық қызмет бағыттарын өзара байланыстыратын кешенді басқарушылық жүйе болып табылады. Осындай жүйенің тиімділігі балабақша меңгерушісінің стратегиялық көзқарасына, ғылыми негізделген басқарушылық шешімдер қабылдау қабілетіне және ұжымды ортақ мақсаттарға жұмылдыра білу шеберлігіне тәуелді. Қауіпсіз білім беру ортасы физикалық қауіпсіздікпен ғана шектелмей, психологиялық жайлылықты, әлеуметтік әділеттілікті, инклюзивтілікті, цифрлық мәдениетті, денсаулық сақтау технологияларын, ата-аналармен нәтижелі серіктестікті және педагогтердің кәсіби дамуын өзара кіріктіретін көпдеңгейлі педагогикалық кеңістік ретінде қарастырылуы тиіс. Мұндай орта қалыптасқан жағдайда әрбір тәрбиеленушінің жеке ерекшеліктері құрметтеліп, оның табиғи қабілеттерін дамытуға, шығармашылық әлеуетін ашуға және өмірлік маңызды құндылықтарды меңгеруіне қолайлы жағдай жасалады. Басқарудың қазіргі ғылыми тұжырымдамалары білім беру

ұйымының табысты қызметі үздіксіз жетілдіру қағидатына негізделуі тиіс екенін дәлелдейді, сондықтан қауіпсіздікке қатысты қабылданатын барлық шешімдер тұрақты мониторингпен, тәуекелдерді талдаумен және нәтижелерді бағалау жүйесімен ұштасуы қажет. Педагогтердің кәсіби құзыреттілігі, көшбасшылық мәдениеті, инновациялық технологияларды орынды қолдануы және ұйымдағы қолайлы әлеуметтік-психологиялық ахуал мектепке дейінгі білім беру сапасының басты көрсеткіштерінің бірі болып саналады. Ата-аналардың сенімі мен қоғамның қолдауы да дәл осындай орта қалыптасқан кезде ғана нығая түседі, өйткені қауіпсіздік пен сапа өзара ажырамас ұғымдар ретінде қабылданады. Білім беру ұйымының тұрақты дамуы әрбір басқарушылық шешімнің ғылыми негізділігіне, ұжымдық жауапкершілік мәдениетіне және бала мүддесін басым құндылық ретінде қабылдайтын кәсіби ұстанымға сүйенген жағдайда ғана қамтамасыз етіледі. Сондықтан балабақша меңгерушісінің басты мақсаты қауіпсіз және қолайлы білім беру ортасын қалыптастыруды уақытша міндет ретінде емес, ұйымның ұзақ мерзімді даму стратегиясының өзегі ретінде қарастыру болуы тиіс. Осындай басқарушылық ұстаным ғана мектепке дейінгі білім беру жүйесінің сапасын арттыруға, тәрбиеленушілердің үйлесімді дамуына және қоғамның болашақ интеллектуалдық әлеуетін қалыптастыруға нақты негіз бола алады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Потолова, Т. П. Модель педагогической безопасности образовательной среды детского сада / Т. П. Потолова, И. Г. Дорожинская, Т. Н. Пономарева. — Текст : непосредственный // Вопросы дошкольной педагогики. — 2022. — № 6 (54). — С. 1-4.

2. Обеспечение психологической безопасности образовательной среды. Методические рекомендации для руководителей общеобразовательных организаций / Авт.-сост.: Габер И. В., Зарецкий В. В., Артамонова Е. Г., Ефимова О. И., Калинина Н. В. 2-е изд. — М.: Группа МДВ, 2021. — 60 с.

3. Чиркина С. Е., Ахмеров Р. А., Бажин К. С., Царева Е. В. Основы формирования психологически безопасной образовательной среды: учебно-методическое пособие / С. Е. Чиркина, Р. А. Ахмеров, К. С. Бажин, Е. В. Царева. Казань: Издательство «Бриг», 2015. — 136 с.

Сеилова Айнур Ерсаиновна
Ағылшын тілі пәні мұғалімі
№158 орта мектебі
Қызылорда облысы, Шиелі ауданы

TEACHING ENGLISH PHRASAL VERBS: INNOVATIVE APPROACHES TO COMPREHENSION AND TRANSLATION

Annotation: This article explores advanced pedagogical approaches to teaching English phrasal verbs through the integration of cognitive linguistics, corpus-based methodologies, and artificial intelligence tools. It emphasizes the conceptual motivation of phrasal verbs, the importance of authentic language data in corpus linguistics, and the role of AI-driven adaptive learning systems in enhancing comprehension and translation accuracy. The study highlights how these interdisciplinary approaches contribute to developing learners' semantic awareness, contextual understanding, and communicative competence. The proposed framework supports a shift from memorization-based instruction to a more analytical, data-informed, and technology-enhanced language learning process.

Keywords: phrasal verbs, cognitive linguistics, corpus linguistics, data-driven learning, artificial intelligence in education, language acquisition, translation competence, semantic mapping, NLP tools, adaptive learning.

The teaching of phrasal verbs remains one of the most challenging aspects of English language instruction, particularly for learners whose first language does not contain structurally similar constructions. Phrasal verbs, consisting of a verb combined with one or more particles (prepositions or adverbs), often convey idiomatic meanings that cannot be deduced from their individual components. As a result, students frequently struggle not only with understanding these expressions but also with translating them accurately into their native language. This complexity necessitates the development of effective pedagogical methods that facilitate both comprehension and practical usage.

One of the fundamental difficulties in teaching phrasal verbs lies in their semantic unpredictability. While some phrasal verbs maintain a literal meaning (e.g., "sit down"), many others are highly idiomatic (e.g., "give up," "look after," "run into"). This duality creates cognitive overload for learners, who must simultaneously process lexical meaning, grammatical structure, and contextual usage. Therefore, an effective teaching method should address these multiple dimensions in an integrated manner.

A productive approach to teaching phrasal verbs is the use of semantic grouping. Instead of presenting phrasal verbs as isolated items, they can be categorized according to meaning, function,

or particle usage. For example, phrasal verbs with “up” often imply completion (“finish up,” “use up”), while those with “out” may suggest disappearance or distribution (“run out,” “give out”). This method allows students to identify patterns and develop associative memory, making it easier to retain and apply new vocabulary.

Contextual learning plays a crucial role in mastering phrasal verbs. Presenting these expressions within meaningful sentences, dialogues, or texts enables students to infer meaning based on context. This approach aligns with communicative language teaching principles, where language is learned through use rather than memorization. For instance, instead of teaching “take off” in isolation, it can be introduced within a narrative about travel, allowing students to understand both its literal and figurative meanings.

Another effective strategy involves the use of contrastive analysis between English and the students’ native language. By comparing phrasal verbs with their equivalents in the learners’ first language, teachers can highlight differences in structure and meaning. This method is particularly useful in translation exercises, where students are encouraged to find the most appropriate equivalent rather than relying on word-for-word translation. Such practice enhances linguistic awareness and reduces interference errors.

Visual and kinesthetic techniques can also support the learning process. Diagrams, images, and gestures help illustrate the meaning of phrasal verbs, especially those with spatial or directional components. For example, demonstrating “stand up,” “sit down,” or “turn around” through physical movement reinforces understanding and retention. These multimodal approaches cater to different learning styles and make the learning experience more engaging.

The integration of digital tools offers additional opportunities for effective instruction. Interactive applications, online quizzes, and video-based learning platforms allow students to practice phrasal verbs in dynamic and personalized ways. Gamification elements, such as points, levels, and challenges, increase motivation and encourage repeated practice. Furthermore, digital corpora and concordancers can be used to analyze authentic language usage, providing students with real-life examples.

Translation-focused exercises should be carefully designed to develop both accuracy and flexibility. Instead of direct translation tasks, students can be given paraphrasing activities, sentence transformations, or contextual substitutions. For example, replacing a phrasal verb with a single-word synonym or vice versa helps students understand nuances of meaning and register. This approach fosters deeper lexical competence and prevents mechanical translation.

Assessment of phrasal verb acquisition should also reflect communicative competence. Traditional tests may be supplemented with tasks such as role-plays, storytelling, or writing assignments that require the active use of phrasal verbs. This ensures that students are not only able to recognize these expressions but also use them appropriately in real-life communication.

An important pedagogical consideration is the gradual progression of difficulty. Beginners may start with common and literal phrasal verbs, while more advanced learners can explore idiomatic and less frequent expressions. This scaffolding approach supports continuous development and prevents frustration.

From the standpoint of cognitive linguistics, phrasal verbs are not arbitrary combinations but motivated linguistic units grounded in conceptual metaphors, image schemas, and embodied cognition. This approach challenges traditional views that treat phrasal verbs as idiomatic exceptions requiring memorization. Instead, it proposes that particles such as up, out, off, in, and over carry stable spatial and metaphorical meanings that extend systematically across different contexts.

For example, the particle up is frequently associated with concepts of completion, increase, or improvement (use up, speed up, cheer up), while out often encodes notions of removal, visibility, or exhaustion (find out, run out, point out). Teaching phrasal verbs through conceptual schemas allows learners to perceive underlying semantic networks rather than isolated lexical items.

In pedagogical practice, this can be operationalized through concept mapping, where students visually organize phrasal verbs according to shared metaphorical meanings. Another effective

technique is image schema training, where abstract meanings are anchored in spatial representations (e.g., movement upward as completion or achievement). Such cognitive scaffolding enhances long-term retention and facilitates inferential understanding during translation tasks.

Moreover, cognitive linguistics emphasizes meaning construction in context, meaning that learners should be trained to interpret phrasal verbs dynamically rather than statically. This reduces reliance on dictionary-based translation and strengthens intuitive comprehension in authentic communication.

Corpus linguistics introduces a fundamentally empirical dimension to phrasal verb instruction. Instead of relying solely on textbook examples, teachers and students can analyze large databases of real language use (corpora) to observe how phrasal verbs function in authentic contexts.

Using tools such as the British National Corpus (BNC) or Corpus of Contemporary American English (COCA), learners can investigate frequency, collocation patterns, grammatical structures, and contextual variability of phrasal verbs. For example, students may discover that “take up” frequently co-occurs with nouns like time, space, responsibility, revealing its semantic range in real discourse.

Corpus-based teaching promotes data-driven learning (DDL), where students act as linguistic researchers. Instead of receiving predefined explanations, they formulate hypotheses, analyze concordance lines, and derive meaning inductively. This fosters critical thinking and linguistic awareness.

In translation pedagogy, corpus evidence helps students avoid literal translation errors by showing how native speakers naturally use phrasal verbs in context. For instance, comparing “give up smoking” with its equivalent structures in other languages highlights differences in lexicalization patterns and idiomatic usage.

Artificial intelligence is transforming phrasal verb instruction by enabling adaptive, personalized, and interactive learning environments. AI-powered platforms can analyze learner performance in real time and provide targeted feedback on usage, accuracy, and translation choices.

One key application is intelligent tutoring systems (ITS), which simulate one-on-one instruction. These systems can detect whether a student misinterprets a phrasal verb, suggest alternative explanations, and generate contextual examples tailored to the learner’s proficiency level.

Natural Language Processing (NLP) tools further enhance learning by enabling automated analysis of learner output. For example, AI-based writing assistants can highlight incorrect phrasal verb usage, propose corrections, and explain semantic differences between alternatives. This immediate feedback accelerates acquisition and reduces fossilization of errors.

AI also supports adaptive vocabulary learning systems, where phrasal verbs are introduced based on learner proficiency, previous errors, and retention rates. Spaced repetition algorithms ensure optimal memorization intervals, significantly improving long-term retention.

Additionally, conversational AI (such as chatbots and virtual assistants) allows students to practice phrasal verbs in simulated dialogues. These systems create low-anxiety environments for experimentation, enabling learners to use phrasal verbs in meaningful communication without fear of making mistakes.

Another emerging innovation is AI-generated contextualization, where systems automatically create short stories, dialogues, or scenarios incorporating target phrasal verbs. This ensures exposure to varied and natural usage patterns, reinforcing both comprehension and translation skills.

Finally, fostering learner autonomy is essential for long-term success. Students should be encouraged to keep vocabulary journals, note down new phrasal verbs encountered in authentic materials, and practice them independently. Exposure to English media, such as films, podcasts, and articles, further enhances their ability to recognize and understand phrasal verbs in context.

In conclusion, teaching phrasal verbs effectively requires a multifaceted approach that combines semantic grouping, contextual learning, contrastive analysis, and the use of digital tools. By integrating these strategies, teachers can help students overcome the challenges associated with

phrasal verbs and develop a deeper understanding of their meaning and translation. This not only improves linguistic competence but also enhances overall communicative ability in English.

References:

1. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2022. – 640 p.
2. Ellis N. C., Wulff S. Usage-Based Approaches to SLA // Theories in Second Language Acquisition: An Introduction. – 3rd ed. – New York: Routledge, 2020. – P. 63–82.
3. McEnery T., Xiao R. Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book. – 2nd ed. – London: Routledge, 2019. – 386 p.
4. Biber D., Reppen R. Corpus Linguistics: Investigating Language Structure and Use. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 348 p.
5. Gries S. Th. Statistics for Linguistics with R: A Practical Introduction. – 3rd ed. – Berlin: De Gruyter Mouton, 2021. – 405 p.

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ ФРАЗАЛЫҚ ЕТІСТІКТЕРДІ ОҚЫТУ: ТҮСІНУ МЕН АУДАРУДЫҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа. Бұл мақалада когнитивтік лингвистика, корпус лингвистикасы әдістері және жасанды интеллект құралдарын кіріктіру арқылы ағылшын тіліндегі фразалық етістіктерді оқытудың заманауи педагогикалық тәсілдері қарастырылады. Зерттеуде фразалық етістіктердің концептуалдық негіздемесі, корпус лингвистикасындағы түпнұсқалық тілдік деректердің маңыздылығы және жасанды интеллект негізіндегі бейімделетін оқыту жүйелерінің мәтінді түсіну мен аудару дәлдігін арттырудағы рөлі талданады. Сонымен қатар, бұл пәнаралық тәсілдердің білім алушылардың семантикалық танымын, контекстік түсіну қабілетін және коммуникативтік құзыреттілігін дамытуға ықпал ететіні көрсетіледі. Ұсынылған әдістемелік үлгі жаттап алуға негізделген оқытудан аналитикалық, деректерге негізделген және цифрлық технологиялармен қолдау тапқан тіл үйрету үдерісіне көшуді қамтамасыз етеді.

Түйін сөздер: фразалық етістіктер, когнитивтік лингвистика, корпус лингвистикасы, деректерге негізделген оқыту, білім берудегі жасанды интеллект, тіл меңгеру, аударма құзыреттілігі, семантикалық карталау, табиғи тілді өңдеу (NLP) құралдары, бейімделетін оқыту.

Айткалиева Нурия Оралбаевна
Қазақ тілі мен әдебиет пәні мұғалімі, педагог-сарапшы
Алматы қаласы Білім басқармасының
"№106 жалпы білім беретін мектеп" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ТІЛДІК ТӨРТ ДАҒДЫНЫ ДАМЫТУДЫҢ ТИІМДІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Аннотация: мақалада қазақ тілі мен әдебиеті сабағында тілдік төрт дағдыны дамытуға қатысты қосымша аспектілер қарастырылады. Атап айтқанда, критериалды бағалау, саралап оқыту, тілдік орта қалыптастыру, шығармашылық тапсырмалар, рефлексия және ата-анамен серіктестік мәселелері талданады. Автор тілдік дағдыларды кешенді дамыту арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру жолдарын ұсынады.

Кілт сөздер: тілдік дағдылар, айтылым, тыңдалым, оқылым, жазылым, қазақ тілі, функционалдық сауаттылық, саралап оқыту, критериалды бағалау, тілдік орта

Қазіргі білім беру кеңістігінде тілдік құзыреттілікті қалыптастыру – тұлғаның жан-жақты дамуының маңызды көрсеткіштерінің бірі болып табылады, осы тұрғыдан алғанда қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімінің алдында тұрған басты міндет – оқушының тілдік төрт дағдысын кешенді түрде дамыту. Айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдылары өзара тығыз байланыста қалыптасатындықтан, оларды жеке-жеке емес, біртұтас жүйе ретінде қарастыру қажет. Мұғалімнің кәсіби шеберлігі осы дағдыларды сабақ барысында үйлесімді кіріктіру арқылы оқушының функционалдық сауаттылығын арттыруға бағытталуы тиіс.

Осыған байланысты тілдік дағдыларды дамытудың тиімді әдістерін таңдау маңызды мәселе болып табылады, себебі дәстүрлі репродуктивті тәсілдер оқушының белсенді қатысуын толық қамтамасыз ете алмайды. Сондықтан заманауи педагогикада коммуникативтік, әрекетке негізделген және тұлғаға бағдарланған әдістер кеңінен қолданылуда. Мұндай тәсілдер оқушыны тек білім алушы ретінде емес, тілдік әрекеттің белсенді субъектісі ретінде қалыптастырып, оның өз ойын еркін жеткізуіне мүмкіндік береді.

Айтылым дағдысын жетілдіруде оқушының сөйлеу белсенділігін арттыруға бағытталған интерактивті әдістердің маңызы зор, себебі еркін сөйлеу қабілеті тәжірибе арқылы қалыптасады. Диалогтік оқыту, пікірталас, рөлдік ойындар, «ойлан-жұптас-бөліс» әдісі сияқты тәсілдер оқушылардың сөйлеу дағдыларын дамытуға тиімді ықпал етеді. Сонымен қатар мұғалім оқушының қателесуіне мүмкіндік беретін қолайлы психологиялық орта

қалыптастыруы қажет, өйткені қорқыныш пен сенімсіздік айтылым дағдысының дамуын тежейді.

Айтылыммен тығыз байланысты тыңдалым дағдысы оқушының ақпаратты қабылдау, түсіну және өңдеу қабілетін қалыптастырады, сондықтан бұл бағытта жүйелі жұмыс жүргізу қажет. Тыңдалым тапсырмаларын ұйымдастыруда әртүрлі аудио және бейнематериалдарды пайдалану, мәтін мазмұнын болжау, негізгі ойды анықтау, сұрақтарға жауап беру сияқты әдістер тиімді болып табылады. Мұғалім тыңдалым барысында оқушының белсенді тыңдаушы ретіндегі рөлін қалыптастырып, ақпаратты сыни тұрғыдан қабылдауына жағдай жасауы тиіс.

Оқылым дағдысын дамыту келесі маңызды кезең болып табылады, себебі мәтінмен жұмыс жасау арқылы оқушының тілдік қорын байыту, ойлау қабілетін дамыту жүзеге асады. Мәтінді түсініп оқу, ақпаратты талдау, автор көзқарасын анықтау және мәтінге қатысты өз пікірін білдіру сияқты тапсырмалар оқылым дағдысының сапалы қалыптасуына ықпал етеді. Әдеби шығармаларды оқыту барысында интерпретациялық әдістерді қолдану оқушының шығармашылық ойлауын дамытып, әдеби талдау жасау қабілетін жетілдіреді.

Оқылым дағдысының логикалық жалғасы ретінде жазылым дағдысы қарастырылады, себебі оқушының өз ойын жазбаша түрде жүйелі жеткізуі оның тілдік құзыреттілігінің жоғары деңгейін көрсетеді. Жазылымды дамытуда эссе жазу, шығармашылық жұмыстар, рефлексиялық күнделік жүргізу сияқты әдістер тиімді болып табылады. Мұғалім жазылым барысында оқушыға құрылымдық, тілдік және стилистикалық талаптарды меңгерту арқылы оның жазбаша сөйлеу мәдениетін қалыптастырады.

Тілдік төрт дағдыны тиімді дамыту үшін оларды кіріктіре оқыту ерекше маңызға ие, өйткені оқушы бір дағдыны қолдану барысында екіншісін де қатар пайдаланады. Мысалы, мәтінді тыңдап, оны талқылау арқылы оқушы тыңдалым мен айтылымды, ал мәтін негізінде эссе жазу арқылы оқылым мен жазылымды қатар дамытады. Мұндай интеграцияланған тәсіл оқыту үдерісінің тиімділігін арттырып, оқушының тілдік әрекетін табиғи түрде қалыптастырады.

Сонымен қатар цифрлық технологияларды пайдалану тілдік дағдыларды дамытудың жаңа мүмкіндіктерін ашады, себебі заманауи оқушы үшін цифрлық орта – негізгі ақпарат көзі болып табылады. Онлайн платформалар, интерактивті жаттығулар, мультимедиялық ресурстар арқылы оқушының қызығушылығын арттырып, оқу үдерісін жандандыруға болады. Алайда мұғалім технологияны мақсатты және тиімді қолдануы тиіс, яғни ол тек құрал ретінде қарастырылып, негізгі мақсат – тілдік дағдыларды дамыту болып қала береді.

Тілдік төрт дағдыны дамыту мәселесін әрі қарай тереңдете қарастыру барысында критериалды бағалау жүйесінің рөліне ерекше назар аудару қажет, себебі ол оқушының нақты қандай дағдыларды меңгергенін айқындауға мүмкіндік береді. Айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым бойынша дескрипторлар арқылы бағалау оқушының оқу жетістіктерін объективті талдауға жағдай жасап, оның әлсіз және күшті тұстарын анықтауға көмектеседі. Бұл өз кезегінде мұғалімге сараланған тапсырмалар құрастыруға және әр оқушыға жеке білім беру траекториясын қалыптастыруға негіз болады.

Аталған бағыттың логикалық жалғасы ретінде тілдік дағдыларды дамытуда саралап оқыту технологиясының маңыздылығын атап өткен жөн, өйткені әр оқушының тіл меңгеру деңгейі, қабылдау ерекшелігі мен оқу қарқыны әртүрлі болып келеді. Осыған байланысты мұғалім оқу тапсырмаларын күрделілік деңгейі бойынша жіктеп, оқушының жеке мүмкіндіктеріне бейімдеуі тиіс. Мұндай тәсіл оқушылардың өзіне деген сенімін арттырып, олардың белсенді қатысуына ықпал етеді, нәтижесінде тілдік дағдылардың сапалы қалыптасуына қол жеткізіледі.

Келесі маңызды аспект – тілдік орта қалыптастыру, себебі тіл тек қарым-қатынас барысында дамиды. Сабақта қазақ тілінде еркін сөйлесуге жағдай жасау, түрлі коммуникативтік жағдаяттар құру, жобалық жұмыстар ұйымдастыру арқылы оқушылардың тілдік белсенділігін арттыруға болады. Сонымен қатар сыныптан тыс іс-шаралар, әдеби

кештер, пікірсайыс клубтары тілдік тәжірибені кеңейтіп, оқушылардың тілге деген қызығушылығын күшейтеді.

Осы тұрғыдан алғанда, оқушылардың шығармашылық әлеуетін дамыту тілдік дағдыларды жетілдірудің маңызды тетігі болып табылады, өйткені шығармашылық тапсырмалар оқушыны ойлануға, өз көзқарасын қалыптастыруға және оны түрлі формада жеткізуге үйретеді. Әдеби мәтіндерді талдау, кейіпкерге мінездеме беру, альтернативті аяқталу жазу сияқты тапсырмалар оқылым мен жазылымды тереңдетсе, ал сахналық қойылымдар мен презентациялар айтылым дағдысын жетілдіреді. Бұл тәсілдер оқушылардың тілдік қорының кеңеюіне және сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына ықпал етеді.

Тілдік дағдыларды дамытуда рефлексияның орны ерекше, себебі ол оқушының өз оқу әрекетін талдауға және жетілдіруге мүмкіндік береді. Сабақ соңында жүргізілетін рефлексиялық тапсырмалар оқушының не үйренгенін, қандай қиындықтар болғанын және оларды қалай жеңгенін түсінуге көмектеседі. Мұндай жұмыс оқушының жауапкершілігін арттырып, өзіндік оқу дағдыларын қалыптастырады. Сонымен қатар ата-анамен серіктестік орнату да тілдік дағдыларды дамытуға оң әсерін тигізеді, өйткені оқу үдерісінің нәтижелілігі мектеп пен отбасы арасындағы өзара байланысқа тәуелді. Мұғалім ата-аналарға баламен тілдік орта құру, бірге кітап оқу, пікір алмасу сияқты қарапайым, бірақ тиімді әдістерді ұсыну арқылы оқу үдерісін қолдауға мүмкіндік береді. Бұл оқушының тілдік дамуын сабақпен шектемей, күнделікті өмірмен байланыстыруға ықпал етеді.

Осылайша, қазақ тілі мен әдебиеті сабағында тілдік төрт дағдыны дамыту – күрделі әрі көпқырлы үдеріс болып табылады, ол мұғалімнің кәсіби шеберлігін, шығармашылығын және заманауи әдістерді тиімді қолдану қабілетін талап етеді. Айтылым, тыңдалым, оқылым және жазылым дағдыларын үйлесімді дамыту арқылы оқушының функционалдық сауаттылығы артып, оның тілдік тұлға ретінде қалыптасуына негіз қаланады. Мұндай бағыттағы жүйелі жұмыс білім беру сапасын арттырудың маңызды факторы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Аймағамбетова А.К. Қазақ тілін оқытудың заманауи әдістері. — Алматы: Білім, 2021. — 280 б. — 45–102 бб.
2. Жүнісбек Ә. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: теория және практика. — Алматы: ҚазҰПУ, 2020. — 312 б. — 88–140 бб.
3. Құсайынова Г.С. Тілдік дағдыларды дамытудағы инновациялық технологиялар. — Алматы: Дарын, 2022. — 256 б. — 60–118 бб.
4. Назарбаева Н.Ә. Білім беру жүйесіндегі жаңғырту үдерістері. — Астана: Фолиант, 2021. — 300 б. — 120–170 бб.
5. Қараев Ж.А. Деңгейлеп оқыту технологиясы. — Алматы: Рауан, 2019. — 240 б. — 75–130 бб.

Толеубаева Жанар Жалеловна
Қосымша білім беру педагогі, домбыра класы оқытушысы
"Ақтөбе қаласының білім бөлімі" мемлекеттік мекемесінің
"Қалалық оқушылар сарайы" мемлекеттік коммуналдық қазыналық кәсіпорыны

«ҚАЗАҚ ӨНЕРІНІҢ ЖАС ҚАНАТТАРЫ»

Қазақ халқының ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан асыл мұрасының бірі – ұлттық музыка өнері. Домбыраның күмбірі, қобыздың қоңыр үні, баянның әсем әуені халқымыздың рухани дүниесімен біте қайнасып жатыр. Осындай құндылықтарды жас ұрпақтың бойына сіңіріп, ұлттық өнерге деген сүйіспеншілігін арттырып жүрген шығармашылық ұжымдардың бірі – Ақтөбе қаласы «Қалалық оқушылар Сарайы» МКҚК жанындағы Үлгілі «Қазақ ұлт аспаптар студиясы».

Студияда әр жастағы өнерге құштар балалар білім алып, өздерінің шығармашылық қабілеттерін шыңдайды. Оқушылар домбыра, қобыз және баян аспаптарын меңгеріп, қазақ және әлем композиторларының шығармаларымен танысады. Сабақ барысында балалар аспапта ойнау техникасын жетілдірумен қатар, шығарманың мазмұнын түсініп, оны көрерменге әсерлі жеткізуге үйренеді.

Студиядағы әрбір сабақ – баланың өнер әлеміне жасаған жаңа қадамы. Алғаш рет қолына аспап ұстаған шәкірт уақыт өте келе түрлі шығармаларды еркін орындап, сахнаға шығып, көпшілік алдында өз өнерін көрсетуге мүмкіндік алады. Осындай жүйелі дайындық балалардың бойында еңбекқорлық, жауапкершілік, төзімділік және өзіне деген сенімділік қалыптастырады.

Үлгілі «Қазақ ұлт аспаптар студиясының» шығармашылық өмірінде халықаралық байқаулардың орны ерекше. Студия тәрбиеленушілері Қазақстанның түрлі қалаларында ғана емес, шетелдерде ұйымдастырылған өнер додаларына да белсенді қатысады. Атап айтқанда, жас өнерпаздар Түркия, Ресей, Қырғызстан және Өзбекстан елдерінде өткен халықаралық байқаулар мен фестивальдерде өнер көрсетіп, жүлделі орындарға ие болды.Менің балам Жандилла Әли осы студияда домбыра класында білім ала жүріп,Қазақ елімен қатар шетелдерде өткен халықаралық байқаулардың жеңімпазы болып жүр.Бұл осы білім ордасындағы үстаздардың еңбегі деп саанаймын.

Шетел сахнасында қазақтың ұлттық аспаптарымен өнер көрсету – жас музыканттар үшін үлкен жауапкершілік әрі мақтаныш. Олар өз өнерлері арқылы қазақ халқының ұлттық музыкасын, мәдениетін және рухани байлығын өзге елдерге таныстырып келеді. Әрбір жеңіс – ұзақ дайындық пен үздіксіз ізденістің нәтижесі.

Студия үшін жүлделі орын ғана емес, әр баланың шығармашылық тұрғыдан өсуі маңызды. Байқаулар мен концерттерге қатысу барысында тәрбиеленушілер жаңа достар тауып, өзге елдердің өнерімен танысып, тәжірибе алмасады. Мұның барлығы олардың дүниетанымын кеңейтіп, өнерге деген қызығушылығын одан әрі арттыра түседі.

Ұлттық аспапты меңгерген әрбір бала – халқымыздың мәдени мұрасын жалғастырушы жас буын. Сондықтан студия ұстаздарының басты міндеттерінің бірі – шәкіртке тек музыкалық білім беру емес, ұлттық өнерге құрметпен қарауды үйрету.

Бүгінде Үлгілі «Қазақ ұлт аспаптар студиясы» көптеген талантты балалардың басын қосқан үлкен шығармашылық ортаға айналды. Оның тәрбиеленушілерінің елімізде және халықаралық сахналарда жеткен жетістіктері – Ақтөбе қаласы үшін де үлкен мақтаныш.

Күй күмбірі мен қобыз сарыны өскелең ұрпақтың жүрегінде жаңғыра берсе, ұлттық өнеріміздің болашағы да жарқын болмақ.

© Зинегул Боранбаева, ата-ана

Алимбетова Нурсулу Сәрсенбековна
Биология пәні мұғалімі
«Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Байзақ ауданы білім бөлімінің
Мырзатай орта мектебі» КММ

БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДАҒЫ ЦИФРЛЫҚ ИННОВАЦИЯЛАР: ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТТІҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ РӨЛІ

Аннотация: мақалада биология пәнін оқытудағы инновациялық әдістердің рөлі мен жасанды интеллект технологияларын тиімді қолдану мүмкіндіктері қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесіндегі цифрландыру үдерісі жағдайында биологияны оқытудың жаңа тәсілдері, дербестендірілген оқыту модельдері, виртуалды зертханалар, интеллектуалды білім беру платформалары және білім алушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамытудағы жасанды интеллекттің әлеуеті ғылыми тұрғыдан талданады. Сонымен қатар мұғалімнің кәсіби қызметіндегі цифрлық трансформацияның ерекшеліктері мен болашақтағы даму бағыттары сараланады.

Кілт сөздер: биология, жасанды интеллект, инновациялық оқыту, цифрлық білім беру, виртуалды зертхана, зерттеушілік дағдылар, STEM білім беру, биоинформатика, білім беру технологиялары, дербестендірілген оқыту.

Қазіргі кезеңде білім беру жүйесі әлемдік цифрлық трансформация үдерістерінің ықпалымен қарқынды өзгерістерге ұшырауда. Ақпараттық технологиялардың дамуы оқыту мазмұнына ғана емес, білім беру әдістері мен құралдарына да түбегейлі өзгерістер енгізуде. Осындай жағдайда биология пәнін оқытуда инновациялық әдістерді пайдалану ерекше маңызға ие болып отыр. Себебі биология – тірі табиғаттың заңдылықтарын зерттейтін, ғылыми зерттеу мәдениетін қалыптастыратын және оқушылардың қоршаған орта туралы тұтас дүниетанымын дамытатын маңызды пәндердің бірі.

XXI ғасырдағы биология ғылымының дамуы бұрын-соңды болмаған қарқынға ие болды. Геномдық зерттеулер, молекулалық биология, биотехнология, жасушалық инженерия және биоинформатика салаларындағы жаңалықтар мектептегі биология пәнінің мазмұнын жаңаша қарастыруды талап етеді. Осындай күрделі ғылыми ақпараттарды оқушыларға түсінікті әрі қызықты түрде жеткізу үшін мұғалімдер инновациялық педагогикалық технологияларды тиімді пайдалана білуі қажет.

Жасанды интеллект технологиялары қазіргі білім беру жүйесіндегі ең маңызды инновациялық бағыттардың біріне айналды. Жасанды интеллект үлкен көлемдегі ақпаратты талдауға, оқушылардың оқу ерекшеліктерін анықтауға және оқыту процесін дербестендіруге мүмкіндік береді. Биология пәнінде бұл технологиялар күрделі биологиялық құбылыстарды визуализациялау, тәжірибелерді модельдеу және зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру барысында кеңінен қолданылуда.

Қазіргі биология сабақтарында оқушылар тек дайын ақпаратты қабылдаушы емес, ғылыми ізденуші рөлін атқаруы тиіс. Осы тұрғыдан алғанда жасанды интеллект зерттеушілік оқытуды дамытуға жаңа мүмкіндіктер ұсынады. Мысалы, оқушылар экологиялық деректерді талдау, климаттық өзгерістердің әсерін болжау немесе биологиялық популяциялардың даму динамикасын зерттеу барысында интеллектуалды аналитикалық құралдарды пайдалана алады. Бұл олардың ғылыми ойлауын қалыптастырып, деректермен жұмыс істеу қабілеттерін дамытады.

Жасанды интеллект негізіндегі білім беру платформалары әрбір оқушының оқу қарқыны мен білім деңгейіне сәйкес жеке білім беру траекториясын құруға мүмкіндік береді. Дәстүрлі оқытуда барлық оқушылар бірдей тапсырмаларды орындаса, интеллектуалды жүйелер әр білім алушының қажеттілігіне бейімделген тапсырмалар ұсына алады. Мұндай тәсіл оқыту сапасын арттырып қана қоймай, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын да күшейтеді.

Биологияны оқытудағы маңызды инновациялардың бірі – виртуалды зертханаларды пайдалану. Көптеген биологиялық тәжірибелерді мектеп жағдайында өткізу материалдық немесе қауіпсіздік талаптарына байланысты қиындық туғызуы мүмкін. Ал виртуалды зертханалар арқылы оқушылар күрделі зерттеулерді қауіпсіз ортада орындап, ғылыми эксперименттердің кезеңдерін толық меңгере алады. Жасанды интеллект бұл процесте оқушы әрекеттерін талдап, нақты ұсыныстар беруге мүмкіндік жасайды.

Қазіргі таңда биоинформатика саласы қарқынды дамып келеді. Биоинформатика – биология мен ақпараттық технологиялардың тоғысқан саласы. Жасанды интеллект құралдары генетикалық деректерді өңдеу, ақуыз құрылымдарын модельдеу және биологиялық жүйелерді зерттеу барысында кеңінен қолданылады. Сондықтан мектеп биологиясында осы бағыттардың элементтерін енгізу оқушыларды болашақ ғылым жетістіктерімен ерте таныстыруға мүмкіндік береді.

Инновациялық оқыту жағдайында мұғалімнің рөлі де өзгеруде. Бұрын мұғалім ақпараттың негізгі көзі болса, қазіргі таңда ол оқушылардың оқу қызметін ұйымдастырушы, кеңесші және бағыттаушы ретінде әрекет етеді. Жасанды интеллект құралдары көптеген техникалық жұмыстарды автоматтандырғанымен, педагогтің шығармашылық және тәрбиелік қызметін алмастыра алмайды. Керісінше, мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі жаңа деңгейге көтеріледі.

Биология сабақтарында жасанды интеллект негізінде интерактивті модельдерді пайдалану күрделі процестерді түсіндірудің тиімді жолдарының бірі болып табылады. Мысалы, фотосинтез, жасушалық тыныс алу, генетикалық тұқымқуалаушылық немесе экожүйелердегі энергия айналымы сияқты күрделі тақырыптарды үшөлшемді анимациялар арқылы түсіндіру оқушылардың оқу материалын терең меңгеруіне ықпал етеді. Мұндай визуализация есте сақтауды жақсартып, ғылыми ұғымдардың мәнін түсінуді жеңілдетеді.

Қазіргі білім беру жүйесінде деректерге негізделген оқыту тұжырымдамасы кеңінен дамуда. Жасанды интеллект оқушылардың оқу жетістіктері туралы үлкен көлемдегі ақпаратты талдап, олардың біліміндегі олқылықтарды анықтай алады. Бұл мұғалімге нақты оқушылармен немесе топтармен жүргізілетін жұмысты тиімді жоспарлауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде білім беру процесінің сапасы артып, оқу нәтижелері жақсарады.

Жаратылыстану бағытындағы пәндерді оқытуда STEM-білім беру тұжырымдамасы ерекше маңызға ие. Биология пәні физика, химия, математика және информатикамен тығыз байланыста болғандықтан, жасанды интеллект технологиялары STEM жобаларын ұйымдастыруда кең мүмкіндіктер ашады. Оқушылар ғылыми жобалар әзірлеу барысында бағдарламалау элементтерін, деректерді талдау әдістерін және математикалық модельдеуді пайдалану арқылы кешенді құзыреттіліктер қалыптастырады.

Экологиялық білім беру қазіргі қоғамдағы маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Климаттың өзгеруі, биоалуантүрліліктің азаюы және қоршаған ортаның ластануы сияқты жаһандық мәселелерді түсіндіруде жасанды интеллект технологиялары маңызды рөл атқарады. Оқушылар нақты экологиялық деректермен жұмыс істеп, түрлі сценарийлерді модельдеу арқылы табиғи процестердің өзара байланысын тереңірек түсінеді.

Жасанды интеллект технологиялары инклюзивті білім беру мүмкіндіктерін де кеңейтеді. Әртүрлі білім беру қажеттіліктері бар оқушылар үшін бейімделген оқу материалдарын әзірлеу, визуалды қолдау құралдарын пайдалану және жеке оқыту бағдарламаларын құру білім берудің қолжетімділігін арттырады. Бұл әрбір оқушының толыққанды білім алуына жағдай жасайды.

Қазіргі уақытта әлемдік білім беру тәжірибесінде генеративті жасанды интеллект құралдары кеңінен қолданылуда. Бұл технологиялар мәтіндер, иллюстрациялар, модельдер және интерактивті тапсырмалар жасауға мүмкіндік береді. Биология пәнінің мұғалімдері осы құралдарды пайдалану арқылы оқу материалдарын жаңартып, оқушылардың қызығушылығын арттыра алады. Сонымен қатар білім алушылар ғылыми мәтіндерді талдау, сұрақтар құрастыру және зерттеу жұмыстарын жоспарлау барысында жасанды интеллекттің көмегін пайдалана алады.

Алайда жасанды интеллект технологияларын қолдану барысында академиялық адалдық мәселесіне ерекше назар аудару қажет. Оқушылар цифрлық құралдарды дайын жауап алу үшін емес, білімді терең меңгеру және зерттеу дағдыларын дамыту мақсатында пайдалануы тиіс. Осыған байланысты мұғалімдердің цифрлық этика мәселелерін түсіндіруі маңызды міндеттердің бірі болып табылады.

Болашақта биологияны оқыту жасанды интеллект, кеңейтілген шынайылық, виртуалды шынайылық және интеллектуалды білім беру жүйелерінің ықпалымен одан әрі дамитын болады. Бұл технологиялар оқушылардың ғылыми сауаттылығын арттырып, күрделі биологиялық құбылыстарды терең түсінуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар олар білім алушыларды болашақтың жоғары технологиялық мамандықтарына даярлауда маңызды құралға айналады.

Жасанды интеллект технологияларының білім беру саласына енуі биология пәнін оқытудың әдіснамалық негіздерін де жаңаша қарастыруға мүмкіндік беруде. Қазіргі уақытта әлемдік білім беру жүйесінде оқушылардың білім көлемін меңгеруінен гөрі олардың функционалдық сауаттылығын, ғылыми ойлауын және зерттеу мәдениетін қалыптастыруға басымдық берілуде. Биология пәні осы міндеттерді жүзеге асыруға қолайлы пәндердің бірі болғандықтан, жасанды интеллект құралдарын пайдалану арқылы оқушылардың нақты өмірлік мәселелерді ғылыми тұрғыдан талдау қабілеттерін дамытуға ерекше жағдай жасалады.

Соңғы жылдары халықаралық білім беру тәжірибесінде «ақылды оқыту ортасы» ұғымы кеңінен қолданыла бастады. Ақылды оқыту ортасы білім алушының әрекеттерін талдап, оның қажеттіліктеріне сәйкес оқу материалдарын автоматты түрде бейімдей алатын цифрлық жүйелер жиынтығын білдіреді. Биология сабақтарында мұндай орталар оқушылардың тақырыптарды меңгеру деңгейін анықтап, қосымша түсіндірулер, бейнематериалдар немесе тәжірибелік тапсырмалар ұсынуға мүмкіндік береді. Нәтижесінде әрбір оқушы өзінің жеке мүмкіндіктеріне сәйкес білім алады.

Қазіргі биология ғылымының қарқынды дамып келе жатқан бағыттарының бірі – жүйелік биология. Бұл сала тірі ағзаларды жеке бөліктердің жиынтығы ретінде емес, өзара байланысқан күрделі жүйе ретінде зерттейді. Жасанды интеллект технологиялары осындай күрделі биологиялық жүйелерді модельдеуге мүмкіндік береді. Биология сабақтарында оқушылар жасуша, ағза немесе экожүйе деңгейіндегі процестердің өзара байланысын цифрлық модельдер арқылы зерттей алады. Мұндай тәсіл оқушылардың жүйелі ойлау қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді.

Білім беру жүйесіндегі тағы бір маңызды жаңашылдық – болжамдық аналитика технологиялары. Бұл технологиялар оқушылардың оқу нәтижелерін алдын ала болжауға және олардың оқу барысында кездесуі мүмкін қиындықтарды ерте кезеңде анықтауға мүмкіндік береді. Жасанды интеллект жүйелері оқушылардың тапсырмаларды орындау жылдамдығын, қателер сипатын және оқу белсенділігін талдау арқылы олардың даму траекториясын құра алады. Мұндай мүмкіндіктер биология мұғаліміне жеке қолдау жұмыстарын дер кезінде ұйымдастыруға көмектеседі. Осылайша, биологияны оқытудағы инновациялық әдістер мен жасанды интеллект технологиялары білім беру процесінің сапасын жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді. Бұл технологиялар оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, ғылыми дүниетанымын қалыптастырады және олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сондықтан қазіргі биология мұғалімі цифрлық құзыреттілігі жоғары, инновациялық технологияларды еркін меңгерген және білім беру үрдісін заманауи талаптарға сай ұйымдастыра алатын кәсіби маман болуы тиіс.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Пасечник В.В. Теория и методика обучения биологии. – Москва: Просвещение, 2023. – 352 с.

2. Пономарева И.Н. Современное биологическое образование. – Санкт-Петербург: Питер, 2022. – 416 с.

Нұрқасым Ғалия Мұхамеджанқызы
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
«Жетісу облысы білім басқармасының Талдықорған қаласы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Барлыбек Сырттанұлы атындағы №25 орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

СЫНИ ОЙЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ АРҚЫЛЫ ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Аңдатпа. Мақалада білім алушылардың оқу сауаттылығын дамытуда сыни ойлау технологиясын қолданудың педагогикалық және әдістемелік мүмкіндіктері қарастырылады. Оқу сауаттылығының тұлғаның мәтінді түсінуі, қажетті ақпаратты анықтауы, оны талдауы, бағалауы және өмірлік жағдаяттармен байланыстыра алу қабілеті ретіндегі маңызы ашып көрсетіледі. Сыни ойлауды дамыту технологиясының негізгі кезеңдері – шақыру, түсіну және рефлексия – оқу процесінде білім алушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы ретінде сипатталады. Сонымен қатар мақалада мәтінмен жұмыс барысында қолданылатын «Сенесіз бе?», «ЗИГЗАГ», «Синтез-кесте», салыстырмалы кестелер, «Білемін, білдім, білгім келеді» сияқты әдіс-тәсілдердің оқу сауаттылығын қалыптастырудағы ерекшеліктері талданады. Практикалық бөлімде білім алушылардың мәтіндегі ақпаратты саралау, негізгі ойды анықтау, дәлелдерді салыстыру, өз пікірін қалыптастыру және қорытынды жасау дағдыларын дамытуға бағытталған тапсырмалар ұсынылады. Зерттеу нәтижесінде сыни ойлау технологиясын жүйелі қолдану білім алушылардың мәтінмен саналы жұмыс істеуіне, ақпаратты талдау және бағалау қабілеттерінің дамуына, сондай-ақ функционалдық оқу сауаттылығының артуына ықпал ететіні қорытындыланады.

Кілт сөздер: оқу сауаттылығы, сыни ойлау, мәтінмен жұмыс, педагогикалық технология, шақыру, түсіну, рефлексия, «ЗИГЗАГ» стратегиясы, функционалдық сауаттылық, талдау, бағалау.

Оқу сауаттылығы - тұлғаның мәтінді түсініп оқып, өміріне қажетті ақпаратты қабылдай білу, ұсынылған мәтін бойынша ой түю, бағалау. Оқу сауаттылығының белгілі бір деңгейіне жету үшін бірнеше факторлар әсер етеді. Түрлі оқыту стратегияларын қолдану арқылы білім алушының оқуға қызығушылығын арттыра аламыз. Білім беру жүйесінде педагогикалық технологияны қолдану білім алушылардың дамуына, белсенді, шығармашыл болуына септігін тигізетіні анық. Мақаланың мақсаты – сыни ойлау технологиясы арқылы оқушылардың оқу сауаттылығын арттыру жолдарын көрсету. Мәтіннен қажетті ақпаратты бірнеше критерий бойынша іздеу, күрделі мәтіндерді түсіну, мәтін мазмұнына қатысты тұжырым, болжам жасай отырып алдына мақсат қоя білу, ақпаратты талдай отырып баға беруді үйрету мақаланың міндеті болып табылады.

Педагогикалық жүйе ретінде бір бірімен байланысқан әдістер мен тәсілдерді, іс-әрекеттердің жеке тұлғаға бағытталуын, мақсатты, бағытты педагогикалық әсерді алады. Технология - әдістер жиынтығы ғана емес, әдістер кездейсоқ таңдалынып алынған жоқ, олардың барлығы нақты өнім алудағы белгілі бір мақсатқа бағытталған. [1]

Айта кету керек, «сыни ойлау» ұғымын анықтауға қатысты айтылған пікірлер мен берілген бағалар сан түрлі: бір жағынан ол негативті, тартымсыздықпен байланысты, өйткені ол дауды, талқылауды, қақтығысты болжайды; екінші жағынан «сыни ойлау», «аналитикалық ойлау», «логикалық ойлау», «креативті ойлау» және тағы басқа да ұғымдарды біріктіреді. «Сыни ойлау» термині Ж.Пиаже, Дж.Брунер, Л.С.Выготский сияқты белгілі психологтардың жұмыстарынан белгілі болғанымен, Ресейде практик педагогтардың кәсіби тілінде ол салыстырмалы түрде жақында ғана қолданыла бастады. Бүгінде түрлі ғылыми дереккөздерде «сыни ойлау» терминінің әртүрлі анықтамаларын табуға болады. Дж.А. Браус пен Д.Вуд оны не істеу және не істеу керектігін шешуге бағытталған ақылға қонымды рефлексивті ойлау ретінде айқындайды. Сыншылар өздерінің «Менін» түсінуге, объективті, қисынды болуға, басқа көзқарастарды түсінуге тырысады. Олардың пікірінше, сыни ойлау, — бұл парасаттылықты іздеу (өз көзқарасын, сондай-ақ басқа да пікірлерді ескере отырып, объективті ойлау және қисынды әрекет ету) және өз тұжырымдарыңнан бас тарта білу, сыни ойшылдар жаңа идеяларды ұсынуға және жаңа мүмкіндіктерді көруге қабілетті. [2]

Әдістеме

Сыни ойлау – сұрақтар қоюға, түрлі дәлелдемелер келтіріп, жіті ойластырылған шешімдер қабылдау қабілеті. Аталған технологияның мақсаты – білім беру процесіне интерактивті қосу арқылы білім алушылардың сыни ойлау қабілетінің дамытуын қамтамасыз ету.

Технология бірнеше кезеңнен тұрады:

I кезең «Шақыру» (субъективті тәжірибені актуализациялау).

II кезең «Түсіну».

III кезең «Рефлексия».

Бірінші саты – шақыру. Бұл сатының беретін мүмкіндіктері:

– осы тақырып немесе проблема бойынша оқушының білімін өзектендіру және жинақтау;

– тақырыпқа тұрақты қызығушылық тудыру, оқушыны оқу ісіне ынталандыру;

– жауап алғысы келетін сұрақтарды тұжырымдау;

– оқушыны белсенді жұмыс істеуге ынталандыру.

Шақыру сатысында жарияланған тақырып бойынша білімі өзектендіріледі, яғни мәтінді оқығанға дейін (мәтін деп оқытушының жазбаша мәтіні де, сөйлеген сөзі де, бейнематериал да меңзеледі) оқушы нақты материал туралы ойлана бастайды. Бірінші сатыда мотивация механизмдері іске қосылып, мақсат анықталады.

Екінші саты – түсіну. Бұл сатының беретін мүмкіндіктері:

– жаңа ақпарат алу, түсіну;

– өз білімімен сәйкестендіру;

– бірінші бөлімде қойылған сұрақтарға жауап іздеу.

Түсіну сатысында мәтінмен тікелей жұмыс жүргізіледі

– оқылым: «v», «+», «–», «?» белгілерін пайдалана отырып маркалау (оқылуына қарай оң жақтағы жиектерге қойылады), кестелер құрастыру, сабақтың бірінші бөлімінде қойылған сұрақтарға жауап іздеу және т.б. Нәтижесінде тың ақпарат ала отырып, өз білімдерін сәйкестендіреді, алынған деректерді жүйелейді.

Үшінші саты – рефлексия. Осы сатыда жаңа білімді қабылдай отырып, оқу материалына жеке көзқарасын қалыптастыру маңызды болып табылады.

Сыни ойлауды дамыту технологиясы білім алушының тұлға ретінде қалыптасуына жол ашады. [3]

Білім алушы өзінің сыни ойлау қабілетін қалыптастыру үшін бойында бірқатар қасиеттерді дамыту маңызды. Д.Халперн зерттеулерінде:

1. Әрқашан жоспарлауға дайын болу. Тың ойларды ретке келтіріп, баяндау жүйесін құру маңызды. Ойдың реттілігі – сенімділіктің белгісі.

2. Икемділік. Егер білім алушы өзгенің идеяларын қабылдауға дайын болмаса, ол ешқашан өз идеялары мен ойларының генераторы бола алмайды. 3. Табандылық. Көбіне күрделі мәселеге тап болған жағдайда, проблеманы кейінге қалдыруға тырысамыз. Табандылықты дамыта отырып, білім алушы оқуда әлдеқайда жақсы нәтижелерге қол жеткізеді.

4. Өз қателерін түзетуге дайын болу. Сыни ойлайтын адам өзінің қате шешімін ақтамайды, дұрыс қорытынды жасайды.

5. Ұғыну. Бұл ақыл-ой әрекеті процесінде өзін-өзі бақылай білу маңызды қасиет.

6. Компромисстік шешімдерді іздеу.

Дж.Баррел сыни ойлайтын адамға тән келесі қасиеттерді анықтады.

— проблемаларды шешеді;
— мәселелерді шешуде белгілі бір табандылық танытады;
— өзін, өзінің импульсивтілігін жіті бақылайды;
— өзге идеяларға ашық;
— проблемаларды басқалармен бірлесіп шешеді;
— адамдарды тыңдай біледі;
— эмпатикалық қабілеті болады;
— төзімді;
— мәселелерге әртүрлі көзқараспен қарайды;
— «Егер... былай болса ше?» деген сұрақты өзіне жиі қояды;
— логикалық ой түйеді;
— болжам жасайды, алдына мақсат қояды;
— дағдылары мен білімдерін қолдана алады;
— ізденімпаз; [3]

Практикада қолдану

Сабақтың тақырыбы: Қайырымдылық қорларын қадағалау қажет пе?

Оқу мақсаты: 9.1.3.1 тыңдалған мәтіндегі ақпаратты өмірлік мәселелермен байланыстыра білу;

Бірінші саты – шақыру. Шақыру сатысында «Сенесіз бе?» тәсілі қолданылады. Тақырыпқа тұрақты қызығушылық тудыру үшін төмендегі сұрақтарға жауап беруге және өз ойын білдіруге шақырамыз.

- Елімізде 7 203 қайырымдылық қоры ресми түрде тіркеліп жұмыс істеп отыр;

- Жұрттың жанашыр пейілін пайдаланып, біреудің қайғысынан қаржы жасаған алаяқтық фактілері туралы не білесің?

-«The world giving index» көрсеткішіне сәйкес еліміз былтыр әлемдік статистикада қайырымдылық жасаудан 113-орынға тұрақтаған;

- Жеке қорлардың көмегімен қаншама отбасының баспана жыры шешілетініне сенесің бе?

- Әлеуметтік желінің әлеуетін тиімді пайдаланған танымал азаматтар мұң-мұқтажы көп талай тағдырға араша бола ала ма?

Ескерту: Ұсынылған сұрақтарды жалпы сыныпқа қойып, шағын топтарда талқылауға болады.

Екінші саты – түсіну. Оқушыларға мәтінді оқып, жаңа ақпарат ала отырып, бірінші бөлімде қойылған сұрақтарға жауап іздеу ұсынылады. Әр топ өз мәтінін топта талқылап,

ақпарат алмасады. (1-3 мәтін). Сабақтың осы сатысында «ЗИГЗАГ» стратегиясын қолданған тиімді.

1. Сүрінгенді сүйеп, қысылғанға қолдау көрсету – халқымыздың қанына сіңген қасиет. Дегенмен кейінгі кездері жақсылықтың атын жамылып, жымысқы әрекетін жүзеге асыратын, қайырымдылық деп қалта қампайтқан жаға ұстатар жағдайлар жұрт көңіліне күдік-күмән ұялатқаны белгілі. Қолда бар мәліметке сүйенсек, елімізде 7 203 қайырымдылық қоры ресми түрде тіркеліп жұмыс істеп отыр. Олардың жұмысын қадағалау қалай жүзеге асады? Қоғамда сенімге сызат түсірер жайттар неге жиілеп барады?

Орайы келсе, жақсылыққа үн қосудан кім тартынып қалсын. Желіні парақтап отырып, алдыңнан шыға келген бейтаныс жанның аянышты халіне атүсті қарай алмайсың. Смартфонның бір-екі батырмасын басып, аз-кем болса да үлесіңді қосасың. Ниетім қабыл болсын деп берген аз тиыныңның есебіне бас қатырып жатпайсың. Құдайдан үміті бар кез келген адам солай жасайтыны анық. Әттеңі сол, жұрттың жанашыр пейілін пайдаланып, біреудің қайғысынан қаржы жасаған алаяқтық фактілері де қылаң бере бастаған. Сөзімізге тұздық болу үшін соның бірін мысалға келтірейік.

2. Алматының іргесіндегі Тұздыбастау ауылының тұрғыны Қайрат Төлендиев онкологиялық дертке шалдыққан егіз ұлының еміне қомақты қаржы қажет болған соң, желі арқылы жұрттан көмек сұраған. Үлдарының суретін жариялағаннан кейін араға уақыт салып алаяқтар айласын асырыпты. Олар бүлдіршіндердің бет-бейнесі мен диагнозын пайдаланып, бір айдың ішінде халықтан 32 млн теңге жинап үлгерген.

«Біздің реквизитті алып тастап, өздерінің банктік есепшоттарын қойған. Көршілер мен таныстар, туған-туысқандар емге ақша салғандарын айтып, бірақ «Айман Т» деп көрсетілген реквизит кімдікі?» деп сұрай бастады. Өзіміз аң-таң болдық. Біздің ұлдарымыздың суреті қойылған үнпарақпен ақша жинаған. Көпшілікке айтарым, көрсетілген телефондардағы мұқтаждың жақындарына хабарласып, көз жеткізіп барып көмек көрсеткен дұрыс. Осы істің соңында жүріп, заң қызметкерлерінен мұндай алаяқтардың көп екенін естіп-біліп жаға ұстадық», дейді Қ.Төлендиев.

Талғар аудандық полиция департаментінің өкілдері алаяқтардың қолға түскенін, олар өз қылмыстары үшін заң алдында жауап беретінін жеткізді. Құзырлы орындағылардың айтуынша, мұндай жағдайлар кейінгі кездері жалпы ел аумағында жиілей түскен. Ал негізінен қайырымдылық қоры ретінде тіркелмесе де, жұрттан көмек сұрауды заң тармақтары шектемейді.

3. «The world giving index» көрсеткішіне сәйкес еліміз былтыр әлемдік статистикада қайырымдылық жасаудан 113-орынға тұрақтаған. Ақпарат алаңында кіріс-шығысын сауатты жариялап отырған қорлар санаулы. Елімізде қайырымдылық бағытында ең көп қаржы жұмсаған ұйымдарға тоқталсақ, «Қазақстан халқына» қоғамдық қоры кейінгі үш жылда қайырымдылық бағдарламаларын жүзеге асыруға 250 млрд теңге жұмсапты. Сол секілді «Сәби қоры» 2022 жылы – 50 млрд теңге, «Асыл мирас» қоры 2024 жылы – 27,7 млрд теңге, «Ansa foundation» қоры 2024 жылы 20 млрд теңге болатын бағдарламаларды жүзеге асырған. Осы бестікті түйіндеп тұрған «Дара» қоры 2023 жылы мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдауға 359 млн теңге арнаған.

«Көп түкірсе көл» дегендей, қоғамдағы қордаланған мәселелердің түйінін тарқатуға қайырымдылық қорлары ауқымды үлес қосып жүргенін жоққа шығара алмаймыз. Әлеуметтік желінің әлеуетін тиімді пайдаланған танымал азаматтар мұң-мұқтажы көп талай тағдырға араша болып жүр. Жеке қорлардың көмегімен қаншама отбасының баспана жыры байыпты шешімін тауып жатыр. Жақсылыққа негізделген әрбір істің түпкі өзегінде жақсы үміт жататынын ескерсек, қоғамның ізгіленуіне қомақты үлес қосып жүрген қайырымдылық қорларының игі бастамалары қолдауға лайық. Уақыт талабына сай олардың жұмысын қадағалау, қоғамдық бақылауды күшейту мәселесі де қажет екенін көріп отырмыз. (https://egemen.kz/article/381689-qayyrymdylyq-qorlaryn-qadaghalau-qadget-pe)

Үшінші саты – рефлексия. Оқытудың осы сатысында оқу материалына жеке көзқарасын қалыптастыру маңызды болып табылады. Сонымен қатар, мәтіннің негізгі мазмұны бойынша сұрақтар ұсынылады. Оқушылар сұрақтарға жауап бере отырып, тірек сөздер мен негізгі фразаларды дәптерлеріне түртіп алады.

1. Мәтіннің негізгі тақырыбын анықта
2. Негізгі тақырыпты қолдайтын негізгі фактілерді тауып жаз
3. Мәтіннің мақсатын анықта
4. Мәтіннің негізгі міндеті қандай? (Ақпараттандыру, көңіл көтеру, сендіру)
5. Аудиториясын анықта?
6. Осы мәтіннен түйген ойың қандай?

Осы сұрақтарға жауап алған соң «Синтез-кесте» толтыру тиімді. Білім алушылар Шақыру сатысында бірінші және екінші қатарын толтырса, ал Рефлексия сатысында екінші және үшінші қатарын толтырады.

Тірек сөздер	Түсіндіру	Мәтіннен мысал келтіру
Мәтінді оқығанға дейін.....		
Мәтінді оқығаннан кейін.....		

«ЗИГЗАГ» стратегиясы

Бұл әдістің мақсаты (автор Э. Аронсон) - көлемді материалды зерделеу және жүйелеу болып табылады. Ең алдымен мәтінді мағыналық үзінділерге бөледі. Үзінділер саны топ мүшелерінің санына сәйкес келуі керек. Мысалы, мәтін 5 мағыналық үзіндіге бөлінсе, онда топтарда 5 адам болады.

1. Шақыру сатысы: кез келген әдістерді қолдану арқылы жүзеге асырылады. Бұл стратегияда шақыру фазасы болмауы да мүмкін, өйткені бұл тапсырма – «бірлесіп оқыту» режимінде көлемді мәтінмен жұмысты ұйымдастыру – өздігінен шақыру қызметін атқарады.

2. Мазмұнын түсіну сатысы: сынып топтарға бөлінеді, оларға әртүрлі мазмұндағы мәтіндер беріледі. Әр білім алушы өз мәтінімен жұмыс істейді, негізгі нәрсені ерекшелейді, тірек түйіндеме жасайды немесе графикалық формалардың бірін пайдаланады (мысалы, кластер). Жұмысты аяқтағаннан кейін білім алушылар басқа топтарға – сарапшылар топтарына көшеді.

3. Рефлексия сатысы: сарапшылар тобында жұмыс істеу. Жаңа топтар бір тақырып бойынша жұмыс жасайды. Өз жұмысының нәтижелерімен алмасу процесінде тақырып бойынша әңгіменің жалпы презентациялық схемасы жасалады. Содан кейін білім алушылар өздерінің бастапқы топтарына ауысады. Жұмыс тобына оралған сарапшы жалпы таныстыру схемасын пайдалана отырып, топтың басқа мүшелерін өз тақырыбымен таныстырады. Топта барлық қатысушы ақпарат алмасады. Осылайша, әрбір жұмыс тобында сарапшылардың жұмысының арқасында зерттелетін тақырып туралы жалпы түсінік қалыптасады. Жекелеген тақырыптар бойынша мәліметтердің презентациясын сарапшылардың бірі жүргізеді, басқалары толықтырулар енгізеді, сұрақтарға жауап береді – тақырыптың «екінші тыңдауы» жүріп жатыр. Сабақтың қорытындысы зерттелген тақырып бойынша зерттеу немесе шығармашылық тапсырма болуы мүмкін.

Тұтас емес мәтіндермен жұмыс

«Отбасы және демографиялық өзгеріс» тақырыбында тұтас емес мәтіндердегі мәліметтерді салыстыру, өңдеу бойынша тапсырма беріледі. Оқушы кестеде берілген мәліметтерді өзара салыстырады, мәліметтер бойынша мақала жазады.

Салыстырмалы кестелер

Сабақ аяғында (немесе басында да болады) шағын топ ішінде орындалады. Кестелердің негізінде салыстыру жатыр. Мәселен, кестелерде бүтіннің құрамдас бөліктерін немесе жеке объектілерді нышандары, ерекшеліктері мен қасиеттері тұрғысынан салғастыруға болады. [4]

Көркем шығарманың бөлімдерін салыстыруға арналған кесте

Ерекшеліктері / Бөлімдері	Кейіпкерлері, олардың суреттелуі	Сюжет-тік ерекшеліктері	Сөз қолданысындағы ерекшеліктер	Тақырыптық ерекшеліктері	Негізгі идеяны ашудағы рөлі
Бірінші бөлім (оған атау беріңіз)					
Екінші бөлім (оған атау беріңіз)					
Үшінші бөлім (оған атау беріңіз)					

«Білемін, білдім, білгім келеді» тәсілі

Бұл тәсіл жаңа материалды түсіндіру кезеңінде, сондай-ақ бекіту кезеңінде қолданылады. Мысалы, А.С. Пушкин шығармашылығын қарастыру барысында балалар кестеге Пушкин және оның шығармалары туралы не білетінін, нені жаңадан білгендерін, оның қандай өлеңдері бар, не туралы білгісі келетінін жазады. Бұл тәсіл бойынша жұмыс көбіне бір сабақтың ауқымынан шығып кетеді. «Білгім келеді» бағаны жаңа ақпаратты іздеуге және қосымша әдебиеттермен жұмыс істеуге негіз болады.

Сыни мәтін

Нанымды мәтін жазғанда әлдебір мәселеге не тақырыпқа қатысты өз көзқарасыңыз болуға тиіс десек, сыни мәтін жазғанда екі не одан көп көзқарасты, соның ішінде өз

көзқарасыңызды да жүйелеп түсіндіріп, талдап, қорытуыңыз керек болады. Әдетте сыни мәтін көбінесе ғылыми зерттеулерде жазылады. Онда көзқарасты нандыратын мәтін қылып жазып дәлелдеп, өзге де көзқарастарды жүйелеп салыстыра отырып белгілі бір ғылыми жүйе, теория тұрғысынан сыни пікір білдіру керек. Сыни мәтін жазғанда зерттеушінің интерпретациясын немесе дәлелін түсіндіріп, сол дәлелдің мәнін бағалайсыз не әлдебір ғылыми жүйе не теорияға сүйеніп, өз балама түсіндірмеңізді бере аласыз.

Сыни мәтінге мысал деп сын мақалалар, бар зерттеулердің күшті және осал тұстарын анықтайтын әдебиетке шолу жасауды атауға болады. Сыни мәтін жазуға нұсқау сөздер мынадай болып келеді: «сын пікір білдіріңіз», «пікір таластырыңыз», «келіспейтін тұстарын көрсетіңіз» және «бағалаңыз». Сыни мәтін жазғанда:

жұмыстың бәрін не бір бөлігін дәл қорытындылаңыз. Онда негізгі түсініктерді, тұжырымдарды, ықтималдықтар не әдістерді анықтауға болады;

әлдебір еңбекке сын пікір білдіріңіз. Ол үшін пікір білдірудің жүйелі жолдарымен танысыңыз. Олардың белгілі бір мәселені көрсетуге арналған – балама тәсілді ұсыну түрі, жұмысты сыннан қорғау түрі және т.с.с. құрылымы болады.

көзқарасыңызға дәлел келтіріңіз. Арнайы тапсырма мен пәнге байланысты логикалық негіздеу, беделді дереккөзге сілтеме жасау және зерттеу деректері сияқты дәлелдеме түрлерін өз орнымен пайдалануға машықтану қажет.

Сыни мәтін жазу күрделі саты болғандықтан, жетік дамыған жазу машықтарын қажет етеді. Тақырыпты және мәселелерді мұқият түсінуден бөлек, түрлі интерпретацияларды талдау және дәлелдермен растау, сондай-ақ дәлелдемеңізді не көзқарасыңызды дамыту машықтарын меңгергеніңіз жөн. Сыни мәтін жазу – осы элементтерді пайдаланып мәтін құрауға мүмкіндік беретін күрделі құрылым. [5]

Қорыта айтқанда, сыни мәтін жазу – зерттеушіден тек белгілі бір тақырып бойынша ақпарат беруді емес, бірнеше көзқарасты салыстырып, олардың мәнін талдап, дәлелдер негізінде өзіндік тұжырым жасауды талап ететін күрделі жазу түрі. Оның басты ерекшелігі – мәселені біржақты қарастырмай, әртүрлі пікірлердің күшті және әлсіз тұстарын анықтауында. Сыни мәтінде автор өз көзқарасын білдірумен қатар, оны логикалық дәлелдермен, ғылыми деректермен және беделді дереккөздермен негіздеуі қажет. Сонымен бірге сыни мәтіннің сапасы зерттеушінің тақырыпты қаншалықты терең түсінгеніне, ақпараттарды өзара салыстыра алуына және оларды дұрыс интерпретациялауына байланысты. Өзге пікірлерді жай ғана жоққа шығару сыни ойлау болып саналмайды. Керісінше, әр көзқарастың негізін түсініп, оның дәлелді тұстарын бағалап, қажет жағдайда балама пікір ұсыну маңызды. Сондықтан сыни жазу зерттеушінің аналитикалық ойлауын, дәлел келтіру қабілетін және ғылыми пайымдау мәдениетін қалыптастырады. Осы тұрғыдан алғанда, сыни мәтін ғылыми зерттеу жұмысының маңызды бөлігі болып табылады және зерттеушінің өзіндік ғылыми ұстанымын анық көрсетуіне мүмкіндік береді.

Қолданылған деректер тізімі

1. Қазіргі кезең әдебиетін тереңдетіп оқыту [Мәтін] : оқулық-әдістемелік бағдарлама / Бітібаева, Қанипа ... – Семей : Үш биік, 2007. - 143 б.

2. Загашев И.О., Заир-Бек С.И. Критическое мышление: технология развития. СПб.: Альянс «Дельта», 2003.

3. Заир-Бек С.И., Муштавинская И.В. Развитие критического мышления на уроке. Просвещение, 2011. — 223 с

4.Әлімов Асхат., Интербелсенді әдістерді жоғары оқу орындарында қолдану. Оқу құралы. – Алматы баспасы, 2009. - 263 бет.

5. Академиялық мәтін жазу шеберханасы. – Астана: Қазақстандық қоғамдық даму институты, 2024. – 200 бет.

Жотабаев Нұрлан Өмірзақұлы
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
Жетісу облысы білім басқармасының Көксу ауданы бойынша білім бөлімі
«Қалқа Жапсарбаев атындағы орта мектеп» КММ

ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ ЕТЕТІН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛОГИКАЛЫҚ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ ОЙЫНЫ АРҚЫЛЫ ДАМЫТУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Қазіргі білім беру жүйесінің басты басымдықтарының бірі – инклюзивті ортаны қалыптастыру және ерекше білім беруді қажет ететін (ЕББҚ) балалардың әлеуетін толық ашуға жағдай жасау. Қоғамның әрбір мүшесіне тең мүмкіндік беру, олардың танымдық процестерін дамытып, әлеуметтенуіне жол ашу – заман талабы. Осы орайда, ерекше қажеттіліктері бар балалардың логикалық ойлауын, зейінін, кеңістікті бағдарлауын және есте сақтау қабілетін жетілдіруде дәстүрлі емес, тиімді әдіс-тәсілдерді іздестіру маңызды мәселе болып отыр.

Бұл ретте ұлттық құндылықтар мен этнопедагогика элементтерін, атап айтқанда қазақтың байырғы зияткерлік ойыны – **тоғызқұмалақты** оқу-тәрбие және түзеу-дамыту процесіне кіріктіру жоғары өзектілікке ие. Тоғызқұмалақ – тек ұлттық мұра ғана емес, сонымен бірге математикалық есептеулер мен логикалық алгоритмдерге негізделген, баланың когнитивтік қабілеттерін жан-жақты дамытатын әмбебап құрал. Тоғызқұмалақ – ақыл-ой мен логиканың қайнар көзі

Қазақ халқының мәдени және рухани мұрасында ерекше орын алатын екі құдірет болса, оның бірі – қос ішекті қара домбыра, екіншісі – «малшылар алгебрасы» атанған тоғызқұмалақ өнері. Бұл ойын – симметрияға, нақты есепке және стратегиялық ойлауға құрылған жүйе.

Тоғызқұмалақ шахмат және дойбы сияқты зияткерлік ойындармен қатар тұрып, ойыншыдан мынадай қасиеттерді талап етеді:

- Жедел әрі дербес шешім қабылдау;
- Ауызша жылдам есептеу және сандар арасындағы байланысты көру;
- Ұстамдылық, сабырлылық пен төзімділік;
- Терең логикалық және тактикалық талдау жасау.

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар оқушылармен жұмыс істеу барысында тоғызқұмалақ ойыны тек ойын түрінде ғана емес, тиімді коррекциялық-дамытушы құрал ретінде келесідей ерекшеліктерімен дараланады:

Ұсақ мотериканы дамыту: Құмалақтарды қолмен ұстау, бір-бірден санап отауларға бөліп салу саусақ бұлшықеттерін жаттықтырады. Ал ұсақ мотериканың дамуы бас миындағы сөйлеу және ойлау орталықтарының жұмысын белсендіреді.

Көрнекі-әрекеттік ойлаудан логикалық ойлауға өту: ЕББҚ балалар көбіне абстрактілі ұғымдарды түсінуде қиналады. Тоғызқұмалақта сандар қасиетті тастар арқылы көзге көрінеді, қолмен ұсталады. Бұл нақты-бейнелі ойлаудан логикалық ойлау деңгейіне жеңіл өтуге көмектеседі.

Зейінді шоғырландыру және есте сақтау: Ойын барысында өз отаулары мен қарсыластың жүрістерін бақылау баланың тұрақты зейінін, көру және есту арқылы есте сақтау қабілетін шыңдайды.

Эмоциялық-ерік жігерді қалыптастыру: Жеңіс пен жеңіліс жағдайларын қабылдау, кезек күту, белгіленген ережеге бағыну арқылы балалардың өзін-өзі реттеу және ұстамдылық қасиеттері артады.

Әлеуметтену және инклюзия: Ойын арқылы ерекше балалар қатарластарымен еркін қарым-қатынасқа түсіп, өзіне деген сенімділігін арттырады.

«Ұяда не көрсең – ұшқанда соны ілерсің» демекші, бала бойында ой еңбегі мен тұлғалық қасиеттерді үйлесімді дамыту – бүгінгі білім беру саласының басты міндеті. Тоғызқұмалақ ойыны – ерекше білім беруді қажет ететін балалардың логикалық қабілетін арттыруда, олардың танымдық белсенділігін оятуда және қоғамға бейімделуінде таптырмас тәрбиелік және дидактикалық құрал болып табылады. Ұлттық ойынды инклюзивті оқыту үдерісіне кеңінен енгізу – жас ұрпақтың зияткерлік әлеуетін көтерудің ұтымды жолы.

Матенова Оралай Асенбаевна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің Көмірші орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығы мен коммуналдық мемлекеттік мекемесінің Күншуақ шағын орталығы

«ҚАРЛЫ ӨЛКЕДЕГІ ҚИЯЛ»

(Ұйымдастырылған іс-әрекет)

Білім беру дағдысы: Шығармашылық дағдыларын, зерттеу іс-әрекетін дамыту
Ұйымдастырылған іс-әрекет: Сурет салу (Зерттеу жұмыстарын жүргізу)
Ұйымдастырылған іс-әрекеттің тақырыбы: «Қарлы өлкедегі қиял»
Топ: Ересек тобы

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы негізінде ұйымдастырылған іс-әрекеттің мазмұны: Бүгінгі оқу іс-әрекетіниде балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып, қыс мезгілі туралы түсініктерін қалыптастыру. Қармен таныстыра келе қарға сурет салу дағдылыарын жетілідіру. Қармен, мұзбен қарапайым тәжірбие жасау дағдыларын жетілдіру.

Ұйымдастырылған іс-әрекет мақсаты: Балалардың қар мен мұздың қасиеттері туралы түсінігін тәжірибе арқылы кеңейту, қиялын, зерттеушілік қабілетін дамыту.

Міндеттері

- қардың, мұздың күйін бақылау;
- сұрақ қоюға, болжам жасауға үйрету;
- тәжірибе жасау кезінде қауіпсіздік ережесін сақтау;
- шығармашылық ойлау мен қызығушылықты арттыру.

Қажетті құралдар

Табиғи немесе жасанды қар,мұз кесектері,мөлдір ыдыстар,жылы су, суық,су,түсті бояулар, қасық, пипетка,алжапқыштар, сүлгі.

Іс-әрекет барысы

Тәрбиеші сөзі: – Балалар, бүгін біз сиқырлы **Қарлы өлкеге** саяхатқа шығамыз ❄ Бұл өлкеде бәрі аппақ, суық және өте қызық. Онда түрлі құпиялар бар екен.Солқұпияларды бірге ашқыларың келе ме?

Балалар: – Иә!

Тәрбиеші: – Қарлы өлкеде **Аққала ғалым** тұрады
Ол бізден көмек сұрап отыр.
Ол қар мен мұздың сиқырын зерттей алмай жүр екен.
Біз оған көмектесейік!

🧊 **Тәжірибе 1: «Қар ери ме?»**

Болжам: – Балалар, қар жылы жерде не болады?

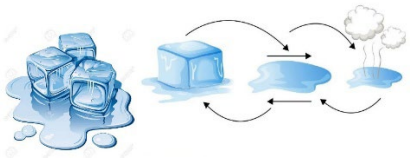
Жүргізілуі:

• Қарды екі ыдысқа саламыз

• Біреуін жылы жерге, екіншісін салқын жерге қоямыз

Нәтиже: – Қар жылыда тез ериді.

Қорытынды: – Қар – су, ол жылынса ериді.

❄️ **Тәжірибе 2: «Мұз батама, қалқый ма?»**

Болжам: – Мұз суға батама?

Жүргізілуі:

• Мұзды суы бар ыдысқа салу

Нәтиже: – Мұз су бетінде қалқып тұрады.

Қорытынды: – Мұз жеңіл.

🎨 **Тәжірибе 3: «Түсті мұз – сиқырлы сурет»**

Жүргізілуі:

• Мұздың үстіне пипеткамен бояулы су тамызу

Нәтиже: – Мұз бояуды жайлап сіңіреді.

Балалар тәжірбие жасап алдық енді қардың бетіні қарапайым сұлбаларды салып үйренеміз.

Сурет салу: Қарға сурет салады

Қорытынды: – Мұз арқылы сурет салуға болады.

IV. Қимылды сергіту сәті

«Қар ұлпалары»

Шарты: Балалар қар секілді баяу ұшады, жерге ақырын қонады.

Қорытынды

Тәрбиеші: – Балалар, бүгін біз не зерттедік?

– Қар қандай болады?

Балалар: – Суық, ериді, ақ!

Тәрбиеші: – Жарайсыңдар!

Сендер нағыз кішкентай ғалым болдыңдар 👨‍🔬✨

Аққала ғалым сендерге риза!

Қауіпсіздік ережелері

• Суды шашпау

• Мұзды ауызға салмау

• Қолды соңында сүрту

Бейсекова Нуржан Жолшибековна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мұқағали Мақатев атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Толағай» шағын орталығы

ҰЛЫ ЖЕҢІС КҮНІ

(Залға әскери марш әуені ойналады. Балалар қолдарына гүлдер мен жалаушалар ұстап, салтанатты түрде саппен кіріп, жарты шеңбер жасап тұрады).

1-жүргізуші:
Армысыздар, құрметті қонақтар, аяулы тәрбиешілер мен бүлдіршіндер! Бүгін біз адамзат тарихындағы ең ұлы мереке – Жеңіс күнін атап өтуге жиналып тұрмыз. Бұл күн – сұрапыл соғыста Отанын қорғап қалған ата-бабаларымыздың ерлігіне тағзым ететін күн.
2-жүргізуші:
Мамыр келді, гүлденді дала, қырлар,
Жүректерде маздайды жалын жырлар.
9 мамыр – Ұлы Жеңіс күнімен,
Құттықтайды сіздерді бүлдіршіндер!
(Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Әнұраны орындалады).
2. Бөлім: Тақпақтар мен Әндер
1-бала:
Мамырдың тоғызы – Жеңіс күні,
Жарқырап ашылды Отан күні.
Аталар ерлігін ұмытпаймыз,
Шырқатып айтамыз әнді бүгін.
2-бала:
Жеңіс келді далама,
Жеңіс келді қалама.
Жеңіс күнін тойлайды,
Кәрі де, жас бала да.
3-бала:
Бейбітшілік әніміз,
Ардақтаймыз бәріміз.
Соғыс өртін болдырмай,
Бақыттымыз бәріміз.
Ән: «Бейбітшілік әні» (Балалардың орындауында жалпы ән).

3. Бөлім: Ойын және Көрініс
1-жүргізуші:
Балалар, майданда біздің аталарымыз ғана емес, апаларымыз да батырлық көрсетті. Әлия мен Мәншүк апаларымызды білесіңдер ме? Олар – біздің мақтанышымыз. Ал қазір біздің ұлдарымыз өздерінің қандай епті, батыр екенін көрсетеді.

Ойын: «Шекарашылар мен Хат тасушылар»
- **Шарты:** Ұлдар екі топқа бөлінеді. Олар кедергілерден өтіп, майдан хатын (үшбұрышты хатты) штабқа тез жеткізуі керек. Ең жылдам жеткізген топ жеңіске жетеді.

(Ойын аяқталған соң экраннан майдандағы сарбаздар мен бейбіт өмір туралы қысқаша видео-слайд көрсетіледі).
4. Бөлім: Би «Ақ көгершін»
2-жүргізуші:
Біздің балаларымыз соғыстың болмауын, аспанымыздың әрқашан ашық болуын қалайды. Бейбітшіліктің символы – ақ көгершін. Қыздарымыздың орындауындағы әдемі биді тамашалаңыздар.
Би: «Ақ көгершін» (Қыздар қолдарына ақ қағаздан жасалған көгершіндерді ұстап, баяу әуенмен билейді).
4-бала:
Ешкім де ұмытылмайды,
Ештеңе ұмыт қалмайды.
Батырлар салған ұлы жол,
Жүректе мәңгі сайрайды.
5-бала:
Жасасын Жеңіс, жасасын,
Бейбіт күн мәңгі жасасын!
Қазақстан елінде,
Бақытты бала жасасын!
5. Бөлім: Қорытынды
1-жүргізуші:
Құрметті қонақтар мен балалар! Осымен Жеңіс күніне арналған мерекелік шарамыз аяқталды. Аспанымыз ашық, еліміз тыныш, бейбітшілік мәңгі болсын! Сарбаздар мен ардагерлерге мың алғыс!

Тәліп Забира Әліқызы
Тәрбиеші, педагог-сарапшы
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мұқағали Мақатев атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Толағай» шағын орталығы

«ХАНТАЛАПАЙ – ҰЛТТЫҚ МҰРАМЫЗ» АТТЫ ҰЛТТЫҚ ОЙЫН ОЙЫН-САУЫҒЫ

(Төрлетіңіз, қонақтар!)

(Зал іші қазақы нақышта безендірілген. Күй ойналып тұрады. Балалар ұлттық киімде залға кіріп, шеңбер бойымен отырады немесе жарты шеңбер құрып тұрады).

1-жүргізуші:Армысыздар, құрметті қонақтар, кішкентай бүлдіршіндер! Қазақ халқының тарихы мен мәдениеті өте бай. Оның ішінде баланың ой-өрісін, дене бітімін дамытатын ұлттық ойындардың орны ерекше. Бүгін біз балабақшамызда қазақтың ең қызықты асық ойыны – «Ханталапайды» ойнауға жиналдық!

2-жүргізуші:
Асығың алшысынан түссін, бала,
Өнерлі, епті болғын, артқа қарама.
Ұлттық ойын – бабамның аманаты,
Құрметпенен қарайық біз де соған!

2. Бөлім: Тақпақтар мен Өлеңдер (Асық туралы жыр)

1-бала:
Асығым бар қалтамда,
Қызығады қорқып та.
Алшы түссе қуанам,
Тапай қалса жұбанам

2-бала:
Ханталапай ойнаймыз,
Достарменен тойлаймыз.
Ептілік пен жылдамдық,
Салтын артқа тастамаймыз.
3-бала:
Сақа, шіге, алшысы,
Асық ойын белгісі.
Қазағымның ойыны –
Жақсы көрер әркім де.

3. Бөлім: Негізгі бөлім (Ойын басталды!)

(Төрге текемет немесе кілемше төселеді. Ортаға тәрбиеші (немесе Әже рөліндегі кейіпкер) көп асықты араластырып шығады. Асықтардың ішінде бір ерекше үлкен және қызыл түске боялған «Хан» асығы болады).

Жүргізуші (немесе Әже): Балақайларым, «Ханталапай» ойынының өз ережесі бар. Мен асықты ортаға шашқанда, ішінен «Хан» асығын тауып алуымыз керек. Егер «Хан» алшысынан немесе тәйкесінен түссе, мен «Ханталапай!» деп айқайлаймын. Сендер тез-тез асықтарды жинап алуларың керек. Ал егер «Хан» бүк немесе шік түссе, ойын басқаша жалғасады. Қане, дайынсыңдар ма?

Балалар бір ауыздан: Иә, дайынбыз!

Ойын барысы:

1. Жүргізуші асықты үйіріп ортаға тастайды.
2. Егер «Хан» алшы түссе, жүргізуші «Ханталапай!» деп дауыстайды. Балалар жапатармағай асықты жинайды. Кім көп асық жинаса, сол жеңімпаз атанады. «Хан» асығын іліп кеткен балаға ерекше сыйлық беріледі.
3. Егер «Хан» бүк немесе шік түссе, «Ханды» кім атып алатыны анықталады (балалар кезекпен өз асықтарымен «Ханды» көздеп атады).

(Ойын 2-3 рет қайталанады. Балалар мәре-сәре болып асық жинайды. Осы сәтте көңілді қазақша әуен ойнап тұрады).

4. Бөлім: Сергіту сәті (Би билейміз)

1-жүргізуші:
Ойынымыз өте қызықты өтті! Балаларымыздың ептілігін көрдік. Енді бәріміз бірге ұлттық биімізді билеп, бойымызды сергітіп алайық.

Би: «Қара жорға» немесе «Қамажай» (Ұлдар мен қыздар бірге ұлттық би элементтерін орындайды).

5. Бөлім: Қорытынды

2-жүргізуші:
Балалар, бүгін біз қандай ойын ойнадық? (Балалар: Ханталапай!). Сендерге ұнады ма? (Балалар: Иә!). Ұлттық ойынды ұмытпай, әрдайым ойнап жүріңдер. Атқарған еңбектеріңіз, жинаған асықтарыңыз құтты болсын!

(Көп асық жинаған және «Ханды» ұтып алған балаларға мақтау қағаздары немесе тәтті сыйлықтар үлестіріледі. Балалар күй әуенімен залдан салтанатты түрде шығады).

Қайрат Ақмарал Қайратқызы
Тәрбиеші, педагог
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мұқағали Мақатев атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Толағай» шағын орталығы

«ҚОШ БОЛ, СҮЙІКТІ БАЛАБАҚШАМ!»

(Мерекелік ертеңгілік)

Мақсаты: Балабақшамен қоштасатын бүлдіршіндердің мерекелік көңіл-күйін көтеру, оларды мектепке сәттілікпен шындап шығару, ұстаздар мен ата-аналарға алғыс сезімін білдіру.

Көрнекіліктер: Сәнмен безендірілген зал, «Қош бол, балабақшам!» баннері, шарлар, гүлдер, «Бірінші сынып» белгілері, қоңырау, вальс әуендері.

Іс-шараның барысы

1. Бөлім: Салтанатты кіріспе

(Залға салтанатты әуен ойналады. Сахнаға екі тәрбиеші шығады).

1-тәрбиеші: Армысыздар, құрметті ата-аналар, аяулы әріптестер және қонақтар! Бүгін біздің балабақшамызда ерекше күн. Осыдан бірнеше жыл бұрын кіп-кішкентай болып келген бүлдіршіндеріміз бүгін есейіп, мектеп табалдырығын аттағалы тұр.

2-тәрбиеші: Толқимыз, толқып тұрсыз баршаңыз да,
Мұндай күн болған емес басымызда.
Шақырамыз залымызға мақтанышпен,
Қадам басқан мектептің табалдырығына,
Бітіруші түлектерді ортамызға!

(Әдемі әуенмен бітіруші түлектер жұптасып (ұл мен қыз) қолдарына гүл немесе шар ұстап салтанатты түрде кіреді. Тәрбиеші әр баланың атын атап таныстырады. Балалар жарты шеңбер жасап тұрады).

2. Бөлім: Тақпақтар мен Түлектердің Алғысы

1-бала:
Балабақшам, қош бол енді,
Мектепке мен барамын.
Әріптерді үйреніп,
Кітапты оқи аламын.

2-бала:
Ойыншықты жинаймыз,
Балабақшамен қимаймыз.

Бізге тәлім үйреткен,
Ұстаздарды сыйлаймыз.
3-бала:
Тәрбиеші апайым,
Анамыздай болдыңыз.
Әрбір басқан қадамға,
Үлкен бақыт жолдаңыз.
Ән: «Қош бол, балабақшам!» (Балалардың орындауында жалпы ән).
3. Бөлім: Кішкентай бүлдіршіндердің құттықтауы
(Залға кіші топтың балалары (кішкентайлар) көңілді әуенмен кіреді. Қолдарында ойыншықтары бар).
Кіші топ баласы:
Сендер кетіп жатырсыңдар мектепке,
Ойыншықты бізге тастап кетпекке.
Бестік баға алыңдар,
Күнделікке салыңдар!
(Кіші топ балалары түлектерге кішкентай сыйлықтар немесе гүлдер береді де, қол бұлғап шығып кетеді).
4. Бөлім: Ойын мен Тапсырмалар (Мектепке дайындық)
1-тәрбиеші: Ал, балақайлар, мектепке баруға шынымен дайынсыңдар ма? Қазір біз оны тексереміз.
Ойын: «Портфельді кім тез жинайды?»
• **Шарты:** Ортаға үстел қойылады. Үстел үстінде мектеп құралдары (кітап, дәптер, қаламсауыт) және ойыншықтар араласып жатады. Балалар уақытқа тек мектепке қажетті заттарды ғана қоржынға немесе портфельге тез жинап үлгеруі керек. (Ата-аналар да қатыса алады: олар шар үрлейді немесе гүл дайындайды).
5. Бөлім: Қоштасу Вальсі
2-тәрбиеші: Балабақша қабырғасындағы ең соңғы, ең әдемі биді тамашалаңыздар. Түлектеріміздің орындауында – Қоштасу вальсі!
Би: «Қоштасу вальсі» (Ұлдар мен қыздар жұптасып, баяу әрі салтанатты әуенмен вальс билейді).
6. Бөлім: Қорытынды және Салтанатты сәт
(Балалардың қолдарына қоңырау ұстаған ұл мен қыз ортаға шығып, алғашқы қоңыраудың дыбысын береді (сыңғырлатады).

1-тәрбиеші: Міне, мектептің алғашқы қоңырауы да сыңғырлады. Сөз кезегін балабақша меңгерушісіне және ата-аналарға береміз.
*(Балабақша меңгерушісі құттықтау сөз сөйлеп, балаларға тұңғыш құжат – **Дипломдар мен естелік сыйлықтарды** табыс етеді. Ата-аналар ақ тілектерін айтады).*
2-тәрбиеші: Жолдарың болсын, кішкентай достарым! Мектепте тек үздік шәкірт болыңдар! Сау болыңдар!
(Балалар қолдарындағы гелий шарларын далаға шығып, аспанға ұшырады. Мереке аяқталады).

Нуралдаева Салтанат Дуисенбековна
Тәрбиеші, педагог
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мұқағали Мақатев атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Толағай» шағын орталығы

АЯУЛЫ АНАШЫМ!

(Мерекелік ертеңгілік)

1. Бөлім: Салтанатты кіріспе

(Көңілді, нәзік көктемгі әуен ойналады. Балалар қолдарына гүл шоқтарын ұстап залға кіреді, жарты шеңбер жасап тұрады).

1-жүргізуші: Армысыздар, ардақты аналар, аяулы әжелер және қонақтар! Күннің көзі жылынып, жер бетіне көктемнің алғашқы мерекесі – 8 Наурыз келді. Сіздерді бүгінгі «Аяулы Анашым!» атты мерекелік ертеңгілігімізбен құттықтаймыз!

2-жүргізуші:

Теңдесі жоқ құдіретті, жан шуақ,
Ана деген – таусылмайтын бір бұлақ.
Бүлдіршіндер сыйлайды екен өздеріңе,
Ән мен жырдан бүгін міне, бір шумақ!

2. Бөлім: Жыр шуағы (Анаға арналған тақпақтар)

1-бала:

Анамызды сүйеміз,
Сөзін ойға түйеміз.
Әрқашан да біз бірге,
Бас иеміз анаға!

2-бала:
Аяулы анам, жан анам,
Мейірімің таралған.
Сенің күлкің мен үшін,
Күн көзінен жаралған.
Ән: «Аяулы анашым» немесе «Құттықтаймын, мама!» (Балалардың орындауында хор).
3. Бөлім: Ойын-сауық (Аналармен бірге)
1-жүргізуші:
Балалар, біздің аналарымыз өте шебер, бәрін біледі және сезеді. Қазір біз оны қызықты ойын арқылы дәлелдейміз.
Ойын: «Өз балаңды танып ал»
• Шарты: Сахнаға 3-4 ана шығады. Олардың көздері жұмсақ орамалмен байланады. Балалар кезекпен аналардың алдына келеді. Аналар тек баланың шашынан, бетінен немесе қолынан сипау арқылы өз баласын тауып алуы керек.
2-жүргізуші:
Көрдіңіздер ме, ана жүрегі ешқашан қателеспейді! Ендігі кезекте қыздарымыздың аналарға арнаған әдемі биін тамашалаңыздар.
Би: «Гүлдер биі» (Қыздар түрлі-түсті жасанды гүлдермен нәзік әуенге билейді).
4. Бөлім: Әжелерге құрмет
1-жүргізуші:
Бүгінгі мереке тек аналардың ғана емес, біздің ардақты, ақ жаулықты әжелеріміздің де мерекесі.
4-бала:
Ақ шашыңды сыйлаймын,
Ақылды сөзіңді тыңдаймын.
Әжетайым, жан әжем,
Сені ешқашан қимаймын.
5-бала:
Ертегі айтып беретін,
Мейірімін төгетін.
Біздің ерекше әжеміз,
Үйдің құты, берекеміз!
Ән немесе би: Әжелерге арналған шағын сый (балалар орындауында «Әжетайым» әні).

5. Бөлім: Қорытынды (Сыйлықтар табыстау)
2-жүргізуші: Құрметті аналар, сіздерге әлемдегі ең сұлу, ең қымбат сыйлық ол – балаларыңыздың өз қолдарымен жасаған ашық хаттары мен гүлдері. Балақайлар, аналарымызға сыйлықтарымызды берейік!
(Балалар көңілді әуенмен көрермендер қатарында отырған аналары мен әжелеріне барып, құшақтап, дайындаған сыйлықтарын береді).
1-жүргізуші: Осымен «Аяулы Анашым!» атты мерекеміз аяқталды. Жүздеріңізден күлкі, үйлеріңізден береке кетпесін. Мерекелеріңіз құтты болсын, аналар!

Смагулова Нургул Оспановна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің «Мұқағали Мақатев атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Толағай» шағын орталығы

МАРБЛС ТАСТАРЫН ТАНЫСТЫРУДЫҢ ДӘСТҮРДЕН ТЫС ТЕХНОЛОГИЯСЫ

Мақсаты: Мектепке дейінгі ұйымдарда Марблс (Marbles) тастарын қолданудың тиімділігін көрсету, бұл заманауи технологияның баланың танымдық, тілдік және сенсорлық қабілеттерін дамытудағы рөлін ашу.

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесі тәрбиешілерден заманауи, қызықты және тиімді педагогикалық технологияларды қолдануды талап етеді. Балабақшадағы балалар ақпаратты сезім мүшелері арқылы, әсіресе ұстап көру (тактильді қабылдау) арқылы жақсы меңгереді. Осы орайда, балалардың қызығушылығын арттырып, танымдық белсенділігін оятатын дәстүрден тыс тиімді құралдардың бірі — Марблс тастары технологиясы болып табылады. Марблс — бұл түрлі-түсті, пішіні әртүрлі, қолға ұстауға өте ыңғайлы, шыныдан немесе саз балшықтан жасалған эстетикалық тұрғыдан тартымды тастар. Бұл технология балабақшадағы тәрбие-оқу үдерісін ойын форматына айналдыруға мүмкіндік береді.

Марблс тастары технологиясының педагогикалық маңызы

Марблс тастарымен ойнау — бұл жай ғана ермек емес, ол баланың жан-жақты дамуына бағытталған үлкен терапиялық және дидактикалық құрал. Бұл технология келесі міндеттерді шешуге көмектеседі:

1. Ұсақ мотериканы дамыту: Тастарды саусақпен ұстау, іріктеу, жинау барысында саусақ бұлшықеттері шыңдалады. Бұл баланың қолды жазуға дайындауына және ми қыртысындағы сөйлеу орталығының жұмыс істеуіне тікелей әсер етеді.

2. Сенсорлық қабылдауды жетілдіру: Балалар тастардың түсін, пішінін, көлемін (үлкен-кіші) және салмағын ажыратуды үйренеді.

3. Психоэмоционалдық жағдайды тұрақтандыру: Шыны тастарды ұстау, оларды сылдырлату баланың жүйке жүйесін тыныштандырады, релаксациялық әсер береді (релаксация және арт-терапия).

4. Ойлау мен қиялды дамыту: Тастардан түрлі бейнелер, схемалар құрастыру арқылы баланың кеңістікті бағдарлауы мен логикасы дамиды.

Балабақшада Марблс тастарын қолданудың дәстүрден тыс әдіс-тәсілдері

Бұл технологияны күнделікті ұйымдастырылған іс-әрекеттердің кез келген бөлімінде (математика, тіл дамыту, сауат ашу, сурет салу) қолдануға болады.

Тиімді дидактикалық ойын үлгілері:

• «Түстер мен пішіндер шеруі» (Сенсорика): Балаларға араласып жатқан тастар беріледі. Тапсырма: тастарды түсіне қарай бөлек ыдыстарға жинау немесе үлкенді-кішілі ретімен тізіп шығу.

• «Сиқырлы схемалар» (Логика мен қиял): Балаларға алдын ала дайындалған суретті схемалар (көбелек, ағаш, үй, күннің суреті) беріледі. Балалар сол сызықтардың үстіне Марблс тастарын қойып, бейнені толтыруы керек.

• «Дыбыстар мен әріптер әлемі» (Сауат ашу және тіл дамыту): Логопедиялық сабақтарда дыбыстық талдау жасау үшін таптырмас құрал. Мысалы, дауысты дыбыстарды — қызыл тастармен, дауыссыз қатаң дыбыстарды — көк тастармен белгілеу. Сонымен қатар, тастардан әріптер мен сандардың бейнесін құрастыру.

• «Құмдағы қазына» (Тактильді терапия): Құм салынған ыдыстың ішіне Марблс тастарын жасырып қояды. Балалар саусақтарымен құмды сипай отырып, тастарды тауып алуы қажет. Бұл баланың сезімталдығын оятып, қызығушылығын арттырады.

Тәрбиешіге қойылатын қауіпсіздік талаптары

Марблс тастарымен жұмыс істеу барысында ең басты мәселе — қауіпсіздік ережесін сақтау. Тастар ұсақ заттар қатарына жататындықтан:

• Ойын тек тәрбиешінің тікелей қатысуымен және бақылауымен өтуі тиіс.

• Ойын алдында балаларға тастарды ауызға салуға, мұрынға тығуға немесе достарына лақтыруға болмайтыны қатаң ескертіледі.

• Тастардың шеті сынбаған, бүтін және таза болуы үнемі тексеріледі.

Қорытынды

Марблс тастарын қолдану — мектепке дейінгі жастағы балалардың танымдық белсенділігін арттырудағы ең тиімді дәстүрден тыс заманауи технологиялардың бірі. Бұл технология қарапайымдылығымен, қолжетімділігімен және ең бастысы — балалардың ойынға деген ынтасын жоғарылататын тартымдылығымен ерекшеленеді. Балабақша тәжірибесінде Марблс әдістемесін жүйелі қолдану бүлдіршіндердің моторикасын, тілін, логикасын дамытып, оларды мектеп өміріне сапалы дайындауға үлкен септігін тигізеді.

Келдибекова Асем Нуржановна
Тәрбиеші, педагог
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қайнар орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің шағын орталығы

«ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ: БАЛАБАҚШАДАҒЫ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІСТЕР»

Мектепке дейінгі жастағы баланың өміріндегі ең басты іс-әрекет, оның қоршаған ортаны тану құралы — ойын болып табылады. Көрнекті педагог В. Сухомлинский: «Ойынсыз, ертегісіз, музыкасыз, фантазиясыз толыққанды ақыл-ой дамуы болмайды», — деп атап өткен. Қазіргі таңда балабақшалардың алдында дайын білімді жаттату емес, баланы ойын арқылы ізденуге, өздігінен шешім қабылдауға баулу міндеті тұр. Сондықтан дәстүрлі сабақ беру форматынан алшақтап, «Ойын арқылы оқыту» (Edutainment) тұжырымдамасына негізделген инновациялық әдістерді қолдану — бүгінгі күннің басты талабы.

Ойын арқылы оқытудың заманауи инновациялық әдістері

Бүгінгі таңда балабақша тәжірибесіне еніп, жоғары нәтиже көрсетіп жүрген бірнеше инновациялық ойын технологиялары бар:

1. STEAM және STEM технологиялары

Бұл әдіс баланың бір уақытта ғылым, технология, инженерия, өнер және математика бағыттарын ойын арқылы кешенді меңгеруіне бағытталған.

• Қолданылуы: Балалар LEGO конструкторларымен жұмыс істейді, қарапайым роботтарды құрастырады, сумен, құммен, магнитпен тәжірибелер (эксперименттер) жасайды. Бұл ойындар баланың зерттеушілік қабілетін ашады.

2. ТРИЗ (Тапқырлық тапсырмаларды шешу теориясы) технологиясы

Баланы қалыпты ойлау шеңберінен шығарып, шығармашылық қиялын дамытуға арналған ойын әдісі. ТРИЗ балаға «дұрыс емес» деп шектеу қоймайды.

• Ойын мысалдары: «Жақсы-жаман» ойыны (мысалы: «Жаңбырдың жақсы жағы қандай, жаман жағы қандай?»), «Егер де мен сиқыршы болсам...» ойыны. Бұл әдіс баланың сыни ойлауын және проблемаларды шешу дағдысын қалыптастырады.

3. Квест-ойындар (Quest-games)

Бұл — белгілі бір сюжетке негізделген, балалардан тапқырлық пен ұйымшылдықты талап ететін шытырманды ойын әдісі.

• Қолданылуы: Балалар «Түлкі тығып кеткен ертегі кітабын табу» немесе «Қазына іздеу» сияқты мақсаттар бойынша картамен жұмыс істейді. Жол-жөнекей логикалық тапсырмаларды, жұмбақтарды шешіп, кедергілерден өтеді. Квест балаларды топпен жұмыс істеуге үйретеді.

4. Интерактивті және цифрлық ойын әдістері

Заманауи балаларды гаджеттерсіз елестету қиын, сондықтан бұл қызығушылықты білімге бағыттау қажет. Интерактивті тақталар, едендер мен құмсалғыштар (умная песочница) қолданылады.

• Қолданылуы: Интерактивті ойындар арқылы балалар пішіндерді сәйкестендіреді, логикалық тізбектерді табады. Бұл зейінді тұрақтандыруға және визуалды қабылдауды арттыруға көмектеседі.

Инновациялық ойындардың бала дамуына әсері

Дәстүрлі сабақтармен салыстырғанда, инновациялық ойын әдістері мынадай артықшылықтарға ие:

• Мотивация: Бала «мені оқытып жатыр» деп ойламайды, ол ойынға қызығып, үдеріске өз еркімен белсенді қатысады.

• Еркін орта: Қателесуден қорқу сезімі болмайды, бұл баланың өзіне деген сенімділігін арттырады.

• Әлеуметтену: Топтық ойындар барысында балалар өзара тіл табысуды, досының пікірін тыңдауды және көмектесуді үйренеді.

Тәрбиешінің инновациялық іс-әрекеті

Инновациялық әдістерді сәтті енгізу үшін тәрбиеші тек бақылаушы емес, ойынның белсенді қатысушысы әрі бағыттаушысы (фасилитатор) болуы тиіс. Тәрбиеші топтағы дамытушы ортаны заманауи материалдармен (көрнекіліктер, дидактикалық кілемшелер, Лэпбуктер) үнемі толықтырып отыруы қажет. Әр баланың жас ерекшелігі мен жеке қабілетін ескере отырып, ойын деңгейін күрделендіріп отыру маңызды.

Қорытынды

«Ойын арқылы оқыту» — бұл мектепке дейінгі білім берудің ең табиғи әрі тиімді жолы. Квесттер, STEAM жобалары, ТРИЗ элементтері сияқты инновациялық әдістер балабақша өмірін қызықты етіп қана қоймай, баланың интеллектуалдық, шығармашылық және әлеуметтік әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Ойын ойнай отырып өскен және білім алған бала болашақта мектеп бағдарламасын да креативті, еш қиындықсыз меңгеріп кететін болады.

Интибаева Майра Медиевна
Тәрбиеші, педагог-сарапшы
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қайнар орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің шағын орталығы

«СЫМ АРҚЫЛЫ ӨРІЛГЕН ҰЛТТЫҚ НАҚЫШ-ҚАЗАҚИ ҚОЛӨНЕРГЕ АЛҒАШҚЫ ҚАДАМ»

Мақсаты: Сым темір материалын қолдану арқылы мектепке дейінгі жастағы балалардың ұсақ моторикасын, шығармашылық қабілетін, кеңістіктік және бейнелік ойлауын дамыту.

Міндеттері:

- Балалардың сым темірмен жұмыс жасау дағдыларын қалыптастыру;
- Эстетикалық талғамын жетілдіру;
- Еңбекке баулу және қауіпсіздік ережелерін сақтау.

КҮТІЛЕТІН НӘТИЖЕ:

- Балалар сым темірмен жұмыс істеуді меңгереді;
- Қауіпсіздік ережелерін сақтайды;
- Ұлттық нақыштағы шағын бұйымдар жасай алады (мысалы: шеңберлі өрнек, шағын гүлдер, оюлар);
- Шығармашылық ойлау мен эстетикалық көзқарасы дамиды.

Қауіпсіздік ережелері

1. Сым темір ұштары мұқият дөңгеленіп, жабынмен (қақпақшамен) жабылуы тиіс.
2. Балаларға қауіпсіз жұмсақ темір түрлері (арнайы педагогикалық материал) ғана беріледі.
3. Қайшы, қысқаш сияқты құралдар тек тәрбиешінің бақылауымен қолданылады.
4. Жұмыс соңында барлық құралдар жинақталып, орнына қойылады.
5. Балалар сым темірмен бетке жақын жұмыс істемеуі керек.
6. Қолын жарақаттап алса, дереу медициналық көмек көрсетіледі.

Жұмыс түрлері:

- Жануарлар мүсінін жасау
- Ою-өрнек пішіндерін бейнелеу
- Ұлттық бұйымдар (білезік, кішкентай қобдиша)
- Табиғат көріністерінен композиция жасау

ҚАЖЕТТІ ҚҰРАЛДАР:
- Жұмсақ сым темір (түсті),
- Қысқаш, арнайы қауіпсіз қайшы,
- Моншақ, мата қиындысы, фетр,
- Желім, қаптама қағаз.

Сым темірмен жұмысқа арналған арнайы педагогикалық материалдар:

▶ 1. Жұмсақ, қауіпсіз сым темір (флористикалық, алюминий сым):
- Иілгіш, баланың қолына зақым келтірмейтін;
- Түрлі түсті, оқыту мақсатына сай.

▶ 2. Қорғаныш ұштары бар сымдар:
- Ұштары арнайы қапталған немесе жұмсақ пластикпен жабылған.

▶ 3. Қалыптар (форма, шаблон):
- Жануар, өсімдік, геометриялық пішіндер түріндегі пластик қалыптар.

▶ 4. Балаларға арналған қысқаш, арнайы қайшылар:
- Қауіпсіз, тұтқасы жұмсақ резинамен қапталған, балаларға арналған.

▶ 5. Құрастыру тақтайшалары:
- Сыммен жұмыс істеуге арналған негіз.

▶ 6. Қосымша материалдар:
- Моншақ, мата қиындысы, жіп – сымды безендіруге.

▶ 7. Нұсқаулық карталар мен жұмыс парақтары:
- Баланың жасына сай, тапсырма қадамдары көрсетілген парақшалар.

ЖОБА КЕЗЕҢДЕРІ:

1-кезең. Дайындық:
- Ата-анамен таныстыру;
- Қауіпсіздік ережелерін меңгерту;
- Құралдарды дайындау.

2-кезең. Іске асыру:
- Жеке немесе топтық бұйым жасау (ұлттық ою, гүл, сәндік зат).
- Безендіру, көрмеге дайындау.

3-кезең. Қорытынды:
- Жасалған бұйымдар көрмесін өткізу.
- Қатысушыларды марапаттау, кері байланыс алу.

Карасаева Гаухар Мелисовна
Тәрбиеші, педагог
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі»
мемлекеттік мекемесінің «Қайнар орта мектеп мектепке дейінгі шағын орталығымен»
коммуналдық мемлекеттік мекемесінің шағын орталығы

«ЕРТЕГІ ТЕРАПИЯСЫ: ҚАЗАҚ ХАЛЫҚ ЕРТЕГІЛЕРІ АРҚЫЛЫ БАЛАНЫҢ ТІЛІН ЖӘНЕ ҚИЯЛЫН ДАМЫТУ»

Қазіргі цифрлық заманда балалардың тіл байлығының төмендеуі, сөйлеу деңгейінің кешігуі және шығармашылық қиялының шектелуі жиі кездесетін мәселеге айналды. Балалар тірі қарым-қатынастан гөрі гаджеттер мен дайын визуалды контентке (мультфильмдер, қысқа видеолар) көп уақыт жұмсайды. Бұл мәселені шешуде мектеп жасына дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде ертегі терапиясы (сказкотерапия) әдісі үлкен рөл атқарады.

Қазақ халық ертегілері — ғасырлар бойы қалыптасқан, тәрбиелік мәні зор, баланың жан-дүниесіне әсер етудің ең тиімді құралы. Оларды жай ғана оқып беру емес, терапиялық тұрғыдан қолдану — баланың тілін дамытып, қиялына қанат бітіреді.

Ертегі терапиясының мәні мен ерекшелігі

Ертегі терапиясы — баланың психологиялық дамуын, тілдік қабілетін және шығармашылық әлеуетін ертегі мазмұны арқылы дамытуға бағытталған заманауи әдіс. Бала

ертегіні тыңдау арқылы ондағы оқиғаларды көз алдына елестетеді, кейіпкерлермен бірге қуанады және мұңаяды. Осы процесс барысында баланың ішкі қорқыныштары сейіліп, эмоционалдық тұрақтылық қалыптасады.

Қазақ халық ертегілері (мысалы, жануарлар туралы ертегілер, «Ер Төстік», «Алдар Көсе» т.б.) өзінің бай сөздік құрамымен, бейнелі сөз тіркестерімен және логикалық сюжетімен ертегі терапиясы үшін таптырмас негіз болып табылады.

Ертегі арқылы баланың тілін дамыту жолдары

Балабақшада қазақ халық ертегілерін қолдану арқылы тәрбиеленушілердің тілін дамыту келесі заманауи әдістермен жүзеге асырылады:

1. Сөздік қорды байыту: Ертегілердегі «көргенді», «айлакер», «жомарт», «батыр» сияқты заманауи тілде сирек қолданылатын, бірақ тілдің көркемдігін арттыратын сөздерді балалар өз сөйлеу мәнеріне енгізеді.

2. Диалогтік сөйлеуді қалыптастыру: Ертегіні оқып болған соң, тәрбиеші балаларға бағытталған сұрақтар қояды: *«Түлкі неліктен бұлай істеді?», «Егер сен аюдың орнында болсаң не істер едің?»*. Бұл баланың өз ойын жүйелі жеткізуіне, сөйлем құрауына көмектеседі.

3. Театрландырылған ойындар (Рөлдерге бөліп ойнау): Балалар ертегі кейіпкерлерінің маскаларын киіп, олардың дауыс ырғағын, интонациясын салып сөйлейді. Бұл баланың монологтық және диалогтық тілін, дикциясын керемет дамытады.

Ертегі арқылы шығармашылық қиялды шыңдау

Қиял — бұл баланың болашақтағы креативті ойлауының негізі. Ертегі терапиясы аясында қиялды дамытудың келесідей белсенді әдістері қолданылады:

- «Ертегіні басқаша аяқтау» әдісі: Тәрбиеші ертегіні ең қызықты жеріне келгенде тоқтатып, «Енді не болуы мүмкін?» деп балалардың қиялына ерік береді. Әр бала оқиғаның өз нұсқасын ойлап табады.
- «Кейіпкерлерді араластыру» (Салат из сказок): Мысалы, «Мақта қыз бен мысық» ертегісіне «Алдар Көсе» келіп қосылса не болады? Мұндай тапсырмалар баланың стандартты емес, шығармашылық ойлауын белсендіреді.
- Құм терапиясы және сурет салу: Ертегіні тыңдап болған соң, балалар өздеріне ұнаған кейіпкерді құм үстіне салады немесе суретін бояйды. Бұл көрген ақпаратты бейнелеу арқылы қиялды бекітуге көмектеседі.

Қорытынды

Қазақ халық ертегілері негізіндегі ертегі терапиясы — мектеп жасына дейінгі балалардың тілдік және танымдық қабілеттерін дамытудың ең табиғи әрі тиімді жолы. Бұл әдіс баланың ұлттық кодты, ана тілінің шұрайын ерте жастан сіңіруіне мүмкіндік береді. Баланы жай ғана сөйлеуге үйретіп қоймай, оның қиялын байыту, шығармашылық тұлға ретінде қалыптастыру — бүгінгі балабақшаның басты мақсаты. Ертегі әлемі арқылы тәрбиеленген баланың сөз мәдениеті жоғары, ой-өрісі кең болады.

Нурпейсова Назерке Сериковна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік мекемесінің Жаңа Текес орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен КММ
“Болашақ“ шағын орталығы

«ЭКРАНҒА ТӘУЕЛДІЛІК: БАЛАБАҚШАДАҒЫ ГАДЖЕТСІЗ ДЕМАЛЫС АЙМАҚТАРЫН ҰЙЫМДАСТЫРУ»

Қазіргі таңда цифрлық технологиялар өміріміздің ажырамас бөлігіне айналды. Алайда, бұл үрдістің кері әсері мектеп жасына дейінгі бүлдіршіндер арасында қатты байқалуда. «Экрандық тәуелділік» (экрандық синдром) — бүгінгі күннің басты педагогикалық және медициналық проблемаларының бірі. Статистикаға сүйенсек, 3–6 жас аралығындағы балалардың көпшілігі бос уақытын телефон, планшет немесе теледидар алдында өткізеді.

Бұл баланың жүйке жүйесінің шамадан тыс қозуына, зейіннің шашырауына, гиперактивтілікке және қоршаған ортамен тікелей қарым-қатынас дағдыларының бұзылуына әкеп соғады. Осы орайда, балабақшада баланың жүйкесін демалдыратын, визуалды шудан арылтатын арнайы «гаджетсіз демалыс аймақтарын» құру уақыт талабы болып отыр.

Экрандық тәуелділіктің бала дамуына зияны

Балабақша жасындағы баланың миы мен жүйке жүйесі қарқынды дамиды. Экраннан келетін жылдам өзгеретін кадрлар, ашық түстер мен дайын дыбыстар бала миына үлкен салмақ түсіреді. Нәтижесінде:

- Сенсорлық деформация: Бала шынайы әлемнің иісін, тактильді (ұстап сезу) қасиеттерін сезінуден қалады.
- Тілдің кешігуі: Гаджетпен «сөйлесу» пассивті сипатта болады, бұл тірі диалогтың орнын баса алмайды.
- Психологиялық шаршау: Экран алдында көп отырған бала тез ашуланғыш, мазасыз және сезімтал болады.

Балабақшаның міндеті — баланы бұл виртуалды әлемнен уақытша бөліп, оның сенсорлық жүйесін қайта қалпына келтіруге жағдай жасау.

Гаджетсіз демалыс аймағы (Цифрлық детокс кеңістігі) деген не?

Бұл — топ ішіндегі немесе балабақша дәлізіндегі кез келген электронды құрылғылардан (интерактивті тақта, экран, музыкалық орталықтар) толықтай босатылған, баланың жаны мен тәні демалуға арналған арнайы тыныш кеңістік. Оның басты мақсаты — баланың сенсорлық сезімдерін (көру, есту, сипап сезу) табиғи заттар арқылы теңгерімге келтіру.

Демалыс аймағын ұйымдастырудың құрылымы

Бұл аймақты жабдықтау кезінде келесідей заманауи элементтерді қолдану ұсынылады:

1. Түстер палитрасы және интерьер: Аймақтың безендірілуі ашық, айқайлаған түстерден ада болуы тиіс. Жұмсақ жасыл, ашық көгілдір, бежевый түсті жастықшалар, кілемшелер мен шағын шатырлар (вигвамдар) қолданылады. Бұл баланың «өз әлеміне» тығылып, оңашалануына мүмкіндік береді.

2. Тактильді (сипап сезу) материалдар: Экранның суық әйнегіне балама ретінде табиғи материалдар қойылады. Олар: ағаш кесінділері, табиғи тастар, мата түрлері, құрғақ бассейндер, кинетикалық құм және қыш балшық. Бұл заттарды ұстау арқылы баланың саусақ рецепторлары іске қосылып, миы тынығады.

3. Табиғат дыбыстары мен аудио-терапия: Демалыс аймағында техникалық шудың орнына судың сылдыры (шағын субұрқақтар арқылы), құстардың сайрауы немесе классикалық әуендер өте жай дауыспен қойылып тұруы керек.

4. «Мұнда не істеуге болады?»: Бұл аймақта балалар ешқандай тапсырмасыз, өз еркімен сурет салады, мандалаларды бояйды, конструктор жинайды немесе жай ғана кітап парақтайды.

Күтілетін нәтиже және педагог пен ата-ана серіктестігі

Балабақшада мұндай аймақтардың жүйелі жұмыс істеуі келесідей оң нәтижелер береді:

- Балалардың мазасыздық пен ішкі агрессия деңгейі төмендейді.
- Топтағы балалардың өзара тірі қарым-қатынасы, достық сезімі артады.
- Баланың зейіні тұрақталып, оқу қызметтеріне ынтасы артады.

Алайда бұл жұмыс балабақшамен шектелмеуі тиіс. Педагогтар ата-аналарға «Үйдегі гаджетсіз демалыс күні» немесе «Экрансыз кештер» сияқты акцияларды ұйымдастыру арқылы бұл мәдениетті отбасылық құндылыққа айналдыруды насихаттауы керек.

Қорытынды

Балабақшадағы «гаджетсіз демалыс аймақтары» — бұл жай ғана сән емес, бұл — заманауи баланың психологиялық денсаулығын қорғаудың тиімді қалқаны. Бүлдіршіндерді цифрлық әлемнен толықтай оқшаулау мүмкін емес, бірақ оларға виртуалды және шынайы өмірдің балансын сақтауды үйрету — біздің басты міндетіміз. Экрансыз өткен әрбір минут баланың шынайы, бақытты әрі салауатты балалық шағын сақтап қалуға көмектеседі.

Менисова Үміт Ешенханқызы
Аға тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік и мекемесінің «Ораз Жандосов атындағы орта мектеп мектепкедейінгі шағын орталығымен және Қостөбе бастауыш мектебімен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Балдәурен» шағын орталығы

ҮЙ ЖАНУАРЛАРЫ

Үй жануарлары – адамға жақын, пайдасы мол жануарлар. Адамдар ежелден бері үй жануарларын бағып, күтіп келеді. Оларға сиыр, жылқы, қой, ешкі, түйе, ит және мысық жатады. Әр жануардың адам өмірінде өзіндік орны мен маңызы бар.

Сиыр сүт береді, ал сүттен айран, қаймақ, ірімшік және басқа да тағамдар дайындалады. Қой мен ешкі ет, сүт және жүн береді. Жылқы – көлік ретінде пайдаланылған әрі оның еті мен сүті де пайдалы. Түйе шөлді аймақтарда төзімділігімен ерекшеленеді және шұбат береді.

Ит пен мысық та үй жануарларының қатарына жатады. Ит үйді күзетіп, адамның сенімді досы болса, мысық үйдегі зиянкестерді аулауға көмектеседі. Олар адамдарға қуаныш сыйлап, қамқорлыққа үйретеді. Балаларды үй жануарларына қамқор болуға тәрбиелеу маңызды. Жануарларға уақытылы жем беріп, су құйып, таза ұстау қажет. Бұл балалардың мейірімділік, жауапкершілік және табиғатты сүю қасиеттерін қалыптастырады.

Қорыта айтқанда, үй жануарлары – адамның сенімді серігі әрі тұрмыс-тіршілігінің маңызды бөлігі. Оларды қорғап, күтіп-баптау – әр адамның міндеті. Үй жануарларын жақсы көріп, оларға қамқорлық жасау арқылы біз табиғатқа деген сүйіспеншілігімізді көрсетеміз.

Умирбекова Жадыра Самархановна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік и мекемесінің «Ораз Жандосов атындағы орта мектеп мектепкедейінгі шағын орталығымен және Қостөбе бастауыш мектебімен» коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Балдәурен» шағын орталығы

«БАУЫРСАҚ» ЕРТЕГІСІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МАҢЫЗЫ

«Бауырсақ» – қазақ балалары сүйіп тыңдайтын халық ертегілерінің бірі. Бұл ертегі мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамытуға, ой-өрісін кеңейтуге және жақсы мен жаманды ажырата білуге тәрбиелейді.Ертегіде ата мен әженің пісірген бауырсағы терезеден домалап қашып кетеді. Жолда ол қоянды, қасқырды, аюды кездестіреді. Әрқайсысына өзінің әнін айтып, олардан құтылып кетеді. Алайда айлакер түлкіге кездескенде сақтық танытпай, оның мақтау сөзіне алданып қалады. Соның салдарынан түлкі бауырсақты жеп қояды.Бұл ертегінің негізгі тәрбиелік мәні – балаларды мақтаншақтықтан аулақ болуға, үлкендердің ақылын тыңдауға және сақ болуға үйрету. Бауырсақ өзіне тым сеніп, жолдағы қауіптерді елемейді. Ал түлкі оның әлсіз тұсын тауып, алдап кетеді. Осы арқылы балалар кез келген жағдайда абай болып, бөтен адамдардың сөзіне сене бермеу керектігін түсінеді.Сонымен қатар, ертегі балалардың есте сақтау қабілетін дамытуға көмектеседі. Қайталанып айтылатын бауырсақтың әні балалардың қызығушылығын арттырып, мәтінді жеңіл жаттауға мүмкіндік береді. Кейіпкерлердің іс-әрекеттерін талдау арқылы балалар ойлау, салыстыру және қорытынды жасау дағдыларын дамытады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда «Бауырсақ» ертегісін сахналау, сурет салу, мүсіндеу және дидактикалық ойындар арқылы өткізу тиімді. Мұндай жұмыстар балалардың шығармашылығын дамытып, ертегі мазмұнын терең түсінуге жағдай жасайды.

Қорыта айтқанда, «Бауырсақ» ертегісі – балаларды адамгершілікке, сақтыққа және қарапайымдылыққа тәрбиелейтін құнды халық мұрасы. Ертегі арқылы бала жақсы қасиеттерді бойына сіңіріп, өмірлік маңызды сабақ алады.

Кумганбаева Асель Тлеулесовна
Тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік и мекемесінің "Нұрбапа Өмірзақов атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен" коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Балапан» шағын орталығы

«АҢДАР ӘЛЕМІ»

(Ұйымдастырылған іс-әрекет)

Білім беру дағдысы: Әлеуметтік-эмоционалды дағдыларды қалыптастыру
Ұйымдастырылған іс-әрекет: Қоршаған әлеммен таныстыру
Топ: Ересек тобы
Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы негізінде ұйымдастырылған іс-әрекеттің мазмұны:Айналамен танысу жұмбақтар шешу. Аңдар патшалығына сахат жасау
Ұйымдастырылған іс-әрекет мақсаты: Балалардың тілдік қатынас дағдыларын дамыту. Ой- өрісін дамыту, әрбір баланың өзіндік ерекшелігін ескере отырып, жеке дара жұмыс жүргізу. Бүлдіршіндерді ұғымталдыққа , бірлесіп жұмыс істей білу, мейірімділікке, ұқыптылыққа тәрбиелеу, балалардың ойлау қабілеттерін арттырып, тілдерін дамыту, жануарларға қамқорлық, мейірімділік сезімдерін ояту, қызықты ойындар арқылы балалардың эмоциялық сезімдерін дамыту.
Ұйымдастыру кезеңі:
Ұйымдастыру іс-әрекеті ән-ұранмен басталады.
Тәрбиеші: Балалар, бүгін ерекше күн. Біздің ұйымдастырылған оқу іс-әрекетімізге қатысу үшін қонақтар келіп отыр. Олай болса қонақтармен сәлемдесейік.
Үлкенге де - сіз,
Кішіге де - сіз
Бәріңізді құрметтеп,
Бас иеміз біз! (Ата-аналарға қонақтарға иіліп амандасады)
Балалар,бүгін бізге қонақ келді. Ол қонақтың кім екенін табу үшін, мен сіздерге сұрақ қоямын. Сол сұраққа жауап берсеңдер, қонақтың, кім екенін білесіңдер.
-Жұма сайын біз, яғни аналарымыз ,апаларымыз не пісіріп таратады?
(Балалар аналарының үйде әзірлейтін астарын естеріне түсіреді)
- Балалар атасы мен әжесінен қашып келе жатқан қай ертегінің кейіпкері екен? Балалар: бауырсақ.
-Дұрыс балалар, жарайсындар. –
Бауырсақ бізге алыс жолдан келген екен,сен неге ата, әжесінен қашып келе жатырсын?

- Бауырсақ: Менің достарым, мен нан түрлерін іздеп келемін.

Балалар: Бауырсақ, біз нанның барлық түрін қастерлеп, қадірлейміз. Сен бізбен дос боласыңба бауырсақ?

Бауырсақ: Онда менің шартым бар: балалар бір ойын ойнаймыз «Адасқан сандар» деп аталады. Бірақ балалар мен сандарды дұрыс ажырата алмаймын. Сендер маған көмектесесіндер ме?

Ойын: «Адасқан сандар»

Балалар: (Балалар сандарды тура және кері санап, ретімен орналастырады). Бауырсақ: Балалар менің тағы да бір шартым бар. Ол ойын. Ойының аты «жақсы-жаман» деп аталады. **Ойының шарты:** Ертегідегі кейіпкердің жақсы-жаман іс-әрекетін бағалап, геометриялық пішіндер арқылы фишкалармен белгілеиміз.

«Жақсы іс әрекетте» қызыл текшемен ,

«Жаман іс- әрекет» көк текшемен белгілеп санап салыстырамыз.

Жұмбақтың шешуін білдіретін жануарлардың суреттері тақтаға ілінеді. Жануарлар туралы жұмбақтар. Жұмбақтың Шешуі.

Жануар туралы ертегілер.

Жануарлардың ертегідегі іс-әрекеттерін салыстыру. Балалар геометриялық пішіндерімен жақсы –жаман іс-әрекеттерінді белгілейді.

1.Өзі аңдардың патшасы Айбарлы түрі бар,Тұла бойында тасыған күші бар. Арыстан

2 Жалп-жалп сақалы қолыңнан дәм татады.

Ешкі

3 Орманда тұрады, өзі бір қу. Жүрген жері айқай-шу.

Тышқанды Түлкі

4 Мұртын сипап күн бойы,Бетін сусыз жуады. Тырсылды аңдып күн бойы, көп қуады.

Мысық

«Арыстан мен тышқан».

«Жеті лақ пен қасқыр»

«Түлкі мен торғай».

«Шалқан».

Арыстан- ақылды, жақсы. Ешкі-ақылды, лақтарына қасқырға есікті ашпауды ескертеді.

Түлкі қулық жасайды.

Мысық барлығына көмектеседі.

Қызыл текше.

Қызыл текше.

Көк текше.

Қызыл текше

Тәрбиеші: Белгіленген текшелерді санап, «жақсы мен жаман» әрекеттерді салыстырып, нәтижесін шығарайық.

Қызыл текше — 3,

Көк — 1.

Қайсысы көп екен?

Балалар: Бұл жерде жақсы әрекет көп.

- Міне, балалар, жақсылық әрдайым жамандықты жеңеді. Сендер де жақсы әрекеттер жасап, жамандықтан аулақ жүріндер.

Балалар: Бауырсақ бізге алыс жолдан келген екен ата, әжесінен қашып келе жатыр, бізден көмек сұрай келіпті, кәне көмектесеміз бе?

- Бәріміз онда сол бауырсақпен еріп орманға барайық. (Сол кезде алдымыздан қоян шығады).

- Қоян: - бауырсақ, бауырсақ мен сені жеймін.

- Бауырсақ: - жемеші мені.

- Қоян: - сендер онда менің тапсырмамды орындандар.

- Бауырсақ: жарайды.

- Қоян: сендер маған мен туралы өлең айтсаңдар мен сендерді босатамын.

Ал енді бойымызды сергітіп, қоян туралы олең айтамыз.

«Ұзын құлақ сұр қоян!».

Қоян: Рахмет!(балдармен,бауырсақ әрі қарай жүре береді. Бір кезде алдынан қасқыр шығады).

- Қасқыр: бауырсақ, бауырсақ мен сені жеймін.

- Бауырсақ: - жемеші мені.

- Қасқыр : - сендер онда менің тапсырмамды орындаңдар, сендерге қояр сұрағым бар. Егер орындасаңдар мен сендерді босатамын.

- Бауырсақ: жарайды.

- Біз қай елде тұрамыз? ҚР елбасы кім? Қай ауылда тұрасыз? Бір жылда неше жыл мезгілі бар? Қазір жылдың қай мезгілі? Апта күндерін ата?

- Бәрі: тақпақ «Апта деген ағайдын жеті бірдей ұлы бар»

. Қасқыр: Рахмет! жарайды. !(балдармен, бауырсақ әрі қарай жүре береді. Бір кезде алдынан аю шығады).

- Аю: - бауырсақ, бауырсақ мен сені жеймін.

- Бауырсақ: - жемеші мені.

- Аю: - онда маған мен туралы бір сергіту жаттығуын жасап беріндер.

- Аю: Егер орындасандар мен сендерді босатамын.

- Бәрі: сергіту сәтті «Ормандағы аюдың!».

Аю: Рахмет! жарайды. !(балдармен,бауырсақ әрі қарай жүре береді. Бір кезде алдынан түлкі шығады).

- Түлкі: бауырсақ, бауырсақ мен сені жеймін.

Бауырсақ: - Бауырсақ: - жемеші мені.

- Түлкі: онда мен сендерге жұмбақ жасырамын шешуін тапсандар мен сендерді босатамын.

- Тауықтар қашып жасқанған,

- Құлығы артық басқа аңнан. (түлкі).

- Түлкі: Рахмет!

- Бауырсақ: Рахмет балалар! Мен сендерге риза болдым. Сендер өте ақылды, тапқыр екенсіндер. Мен сендермен дос боламын. Мені атам мен әжем іздеп жатқан болар. Мен сендермен қоштасамын. Қош сау болыңдар, балалар!

Тәрбиеші: Балалар бауырсақпен қоштастық енді өзіміздің тобымызға қайтайық. Бүгін сендер оқу іс-әрекетімізге өте жақсы қатыстыңдар! Сендерге көп рахмет. Ертегі тыңдап және ертегіні айып үйренейік балалар!

Мантабаева Гаухар Амангелдиевна
Тәрбиеші, педагог
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік и мекемесінің "Нұрбапа Өмірзақов атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен" коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Балапан» шағын орталығы

«ӘДЕМІ МАТАЛАР ӘЛЕМІ!!!»

Жоба

Гүлдері бар құлпырған,
Кең жазықтан аумайды.
Оған әркім ұмтылған,
Киім киер оңтайлы!

Жоба түрі: шығармашылық,ізденіс

Мата қиындылары жобасы — бұл кәдеге жарату, қайта өңдеу және шығармашылық жұмыстар жасау мақсатында матаның қиындығын пайдалану жобасы. Бұл жоба балаларға экологияны, шығармашылықты және қолөнерді ұғынуға көмектеседі. Мата қиындылары көбінесе тігін жұмыстарының қалдықтары болып табылады, бірақ оларды қайта пайдалану арқылы түрлі қызықты және пайдалы заттар жасауға болады.

Мата қиындыларын қолдану жобасының мақсаттары:

- Қайта өңдеу және экологияны сақтау: Мата қиындыларын қайта өңдеу арқылы қалдықтарды азайтып, экологиялық таза ортаға үлес қосу.
- Шығармашылық қабілеттерді дамыту: Балалар мен ересектер шығармашылық тұрғыдан өз идеяларын жүзеге асырып, түрлі қолөнер туындыларын жасай алады.
- Қолөнер дағдыларын дамыту: Қолмен жұмыс жасау арқылы баланың моторикасы, шыдамдылығы мен ұқыптылығы дамиды.
- Экономикалық тиімділік: Матаны қайта өңдеу арқылы арзан және пайдалы заттарды жасауға болады.Жоба мерзімі:7ай.

Жобаның міндеттері:

- Материалды қайта өңдеу арқылы жаңа өнімдер жасау.
- Экологиялық таза әдістерді пайдалану және қалдықтарды азайту.
- Қолөнер дағдыларын үйрету және шығармашылықты дамыту.
- Қоғамдық ортада экологиялық жауапкершілікті арттыру.

Қажетті құралдар мен материалдар:

1. Мата қиындылары: Үлкен және кіші қиынды маталар (түсіне, құрылымына байланысты).
2. Қайшы: Матаны дұрыс кесу үшін.

3. Жіптер: Тігетін немесе байлайтын үшін.

4. Тігін машинасы немесе қолмен тігу құралдары: Матаны біріктіру үшін.

5. Қолөнер құралдары: Бояулар, декоративті элементтер (бұйымдарды сәндеуге арналған).

6. Қолдануға ыңғайлы материалдар: Желім, қосымша декор (түймелер, моншақтар).

Мата қиындыларымен жасалатын жобалар:

1. Мата қиындыларынан бұйымдар жасау:

- **Қол сөмкелер:** Матаның қиындысынан түрлі-түсті сөмкелер жасау. Қиынды маталарды біріктіріп, ұқыпты тігу арқылы әдемі және практикалық сөмкелер жасауға болады.
- **Мата ойыншықтар:** Балаларға арналған жұмсақ ойыншықтар жасау. Мысалы, жануарлар, қуыршақтар, ойыншық көліктер.
- Қағаз қаптамалары: Мата қиындыларынан сувенирлер, сыйлықтар немесе басқа да тұрмыстық бұйымдар жасау.

2. Декорациялық бұйымдар

- Жастық қаптары: Мата қиындысынан түрлі жастық қаптарын жасап, үйдің интерьерін сәндеуге болады.

- Түймелер мен моншақтар арқылы сәндеу: Мата қиындысынан түрлі бөлшектер жасап, оларды түймелер немесе моншақтармен безендіру арқылы әдемі бұйымдар жасау.

- Қабырғаға сәндік бұйымдар: Мата қиындысынан гүлдер немесе әртүрлі суреттер жасап, қабырғаға ілу.

3. Экологиялық жоба:

- Қалдықтардан түрлі аксессуарлар жасау: Мысалы, сөмке, белдік, бау сияқты экологиялық таза және қайта өңделген заттарды жасау арқылы табиғатты қорғауға үлес қосу.

- Қайта қолдану өнері: Маталардан қалған қалдықтарды жинап, оларды бір үлкен туындыға біріктіру. Мысалы, үлкен мата тақтасын жасау, оны қабырғаға ілу арқылы декор ретінде қолдануға болады.

4. Шығармашылықпен жұмыс жасау:

- Тігін өнері: Балаларға немесе ересектерге тігін машинасын пайдаланып, өздері тігіп, кесіп және сәндеп жасауды үйрету.

- Сурет салу және бояу: Матаның бетіне бояу немесе сурет салу арқылы шығармашылық қабілетті дамыту.

Мата қиындыларын қайта өңдеудің артықшылықтары:

- Экономикалық тиімділік: Қиындыларды қолдану арқылы жаңа заттарды сатып алудың орнына қолда бар материалдарды тиімді пайдалану.

- Шығармашылықты дамыту: Қолөнер мен шығармашылық жұмыстары арқылы балалар мен ересектер өз идеяларын жүзеге асырып, жаңа дағдыларды игереді.

- Қоршаған ортаны қорғау: Қалдықтарды қайта өңдеу арқылы экологияға пайдалы әсер ету, қалдықтардың көп мөлшерін азайту.

- Тұрмыстық қажеттіліктерді қанағаттандыру: Жаңа әрі қолжетімді бұйымдарды жасау арқылы үйдегі тұрмыстық жағдайды жақсарту.

Қалдықтардан түрлі аксессуарлар жасау: Мысалы, сөмке, белдік, бау сияқты экологиялық таза және қайта өңделген заттарды жасау арқылы табиғатты қорғауға үлес қосу.

- Қайта қолдану өнері: Маталардан қалған қалдықтарды жинап, оларды бір үлкен туындыға біріктіру. Мысалы, үлкен мата тақтасын жасау, оны қабырғаға ілу арқылы декор ретінде қолдануға болады.

Мата қиындыларын қайта өңдеудің артықшылықтары:

- Экономикалық тиімділік: Қиындыларды қолдану арқылы жаңа заттарды сатып алудың орнына қолда бар материалдарды тиімді пайдалау.

- Шығармашылықты дамыту: Қолөнер мен шығармашылық жұмыстары арқылы балалар мен ересектер өз идеяларын жүзеге асырып, жаңа дағдыларды игереді.

- Қоршаған ортаны қорғау: Қалдықтарды қайта өңдеу арқылы экологияға пайдалы әсер ету, қалдықтардың көп мөлшерін азайту.

- Тұрмыстық қажеттіліктерді қанағаттандыру: Жаңа әрі қолжетімді бұйымдарды жасау арқылы үйдегі тұрмыстық жағдайды жақсарту.

Мата қиындылары жобасы балалар мен ересектер үшін қызықты әрі пайдалы жоба бола алады. Ол экологиялық тұрғыдан тиімді және шығармашылық тұрғыдан дамытатын іс-шара болып табылады. Қиындыларды пайдалану арқылы жаңа әрі әдемі бұйымдар жасау, қолөнерді меңгеру және қалдықтарды азайту — бұл болашаққа бағытталған маңызды қадамдардың бірі.

Қажетті құралдар мен материалдар:

1. Мата қиындылары: Үлкен және кіші қиынды маталар (түсіне, құрылымына байланысты).

Жоба жоспары

Реті	Тақырыбы	Мерзімі
1	« Сыйқырлы себеттер » әлемі	Қаңтар
2	« Мамық көпшіктер»	Ақпан
3	«Джинсы кілемшелері»	Наурыз
4	« Ерекше сөмкелер » жиынтығы	Сәуір
5	«Сәндік үлгідегі шаш жинағыштар»	Мамыр
6	Балаларға арналған мінсіз сыйлықтар	Қыркүйек
7	Үйге арналған тәпішкелер	Қазан

Накибаева Гульнара Абиеровна
Аға тәрбиеші, педагог-модератор
«Алматы облысы білім басқармасының Райымбек ауданы бойынша білім бөлімі» мемлекеттік и мекемесінің "Нұрбапа Өмірзақов атындағы орта мектебі мектепке дейінгі шағын орталығымен" коммуналдық мемлекеттік мекемесі «Балапан» шағын орталығы

«СИҚЫРЛЫ ТҮСТЕРДІ ТАБУ»

Мақсаты: Балалардың түстер және бояулар туралы білімдерін бекіту. Үлкен - кіші ұғымдарын ажыратуға үйрету, гүлдерді өз түстеріне қарай сәйкестендіре отырып, танымдық дағдыларын жетілдіру. Балалардың ойынға деген қызығушылықтарын арттыру.
Әдіс - тәсілдері: көрсету, түсіндіру,
Қолданылған көрнекіліктер: шарлар, түрлі-түсті гүлдер бейнеленген кілемше
Сөздік жұмыс: қызыл, көк, сары, жасыл.
Ұйымдастыру кезеңі: Ал,балалар, бүгінгі оқу қызметімізді шаттық шеңберінен бастайық.
Тәрбиеші: Шаттық шеңбері:
Қане түзу тұрайық
Амандасып алайық,
Сәлеметсіңдер ме, балалар!
Сәлеметсіз бе апайлар!
Балалар тәрбиешімен бірге қайталайды.
Іздену - ұйымдастырушылық:
Тәрбиеші:- Балалар, бүгінгі ұйымдастырылған оқу қызметімізде ерекше болғалы тұр.
- Балалар қане, қазір біз сиқырлы түстерді табайық
- Балалар, біз бірінші сиқырлы кілемшемізден қызыл түсті гүлімізді секіре отырып табайық.
-Жарайсыңдар балалар!Бұл түс бізде қызыл түс деп аталады. Бұл түстен әрі қарай өту үшін жасыл түсті гүлге секірейік.
- Әр баладан жекелеп түстерін секірте отырып сұрау.
Сергіту сәті:
Адам бейнесіндегі шарды желпи отырып музыкалық әуенге сай қол қимылдар жасап,түстерін ажырату.
Тәрбиеші:- Жарайсыңдар, балалар!Адамның қолы қандай түсте?
Балалар:-Қызыл
Тәрбиеші:- Аяғы қандай түсте?
Балалар: - жасыл
Тәрбиеші: Балалардан жекелеп сұраймын.
Тәрбиеші:- Жарайсыңдар, балалар, бүгінгі оқу қызметімізге жақсы қатыстыңдар.
Қол ұстасып тұрайық

Шеңбер жасап тұрайық
Көрінкенше күн жақсы,
Сау саламат болайық!
Күтілетін нәтиже:
Жасайды: Түстерді топтастыруды;
Түсінеді: Көп, біреу ұғымдарын;
Қолданады:түстерді дұрыс ажыратуды.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:
«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:
Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «BAYANDY».

The founder and owner of the magazine
is the Scientific and Methodological Center "KEMENGER", which belongs to the individual entrepreneur "BAYANDY".

Құрметті оқырмандар мен авторлар!
Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.
Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Уважаемые читатели и авторы!
Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции. Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические ошибки несут авторы.
Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции.

Dear readers and authors!
The materials published in the journal do not reflect the editorial board's point of view. The authors are responsible for the accuracy of facts and information in publications, as well as for stylistic errors.
Reprinting of materials published in the journal is allowed only with the consent of the editorial board.

Мекенжайы:
100012, Қарағанды қ.,
Н. Назарбаев даңғ., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303

Наш адрес:
100012, г. Караганда,
пр. Н. Назарбаева, 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Инстаграм: kemengerustaz.kz
Сайт: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303

Address:
100012, Karaganda,
N. Nazarbayev Ave., 19.
E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru
Instagram: kemengerustaz.kz
Website: kemenger-ustaz.kz
WhatsApp +77009700098
+77711812303

Басуға 28.07.2026 ж. қол қойылды.

Подписано в печать 28.07.2026 г.

The press was signed on 28.07.2026.

Пішім 60*90 1/8
ш.б.т. - 26. RISO басылым.
Таралымы - 50 дана.

Формат 60*90 1/8
усл.печ.л. - 26. Печать RISO.
Тираж - 50 экз.

Format 60*90 1/8
USL.patch.L. - 26. Seal...
Circulation-50 mkbz.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «BAYANDY».

Published in the Department of printing services of the scientific and methodological Center "KEMENGER" under the private enterprise "BAYANDY".

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.
You can contact us directly by scanning the QR code.

JARQYN BOLASHAQ JÝRNALY

Ахмет Байтұрсынов

Ыбырай Алтынсарин

Мұғалім – ұлттың болашағын қалыптастырушы ең басты тұлға.
Ол тек білім беріп қана қоймайды, жас ұрпақтың жүрегіне ізгілік егіп, ақылына жол көрсетеді. Шын ұстаз әр оқушының жан дүниесін тануға тырысады, сол арқылы оның бойындағы қабілетті оятады.

Ұлтты тәрбиелеу – ұстаздан басталады.
Білімді де, білікті, рухы мықты мұғалім ғана жарқын болашақтың іргесін қалайды.

"Мектептің жаны – мұғалім" десек, қоғамның жаны – ұстаздың жүрегінде!

Мұғалім – болашақты бүгін қалыптастыратын тұлға.
Оның әрбір сөзі бала санасында ұрпақтың іргетасына айналады.Ұстаз білім береді, жүрек тәрбиелейді, арманға жол ашады.
Болашақтың жарықтығы – бүгінгі ұстаздың алау жүрегінде!

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.